

KIÁLLÍTÁSOK

- Magyar művek a Nagy Háború emlékére. Kiállítás a Vigadóban (*Dvorszky Hedvig*)..... **2**
- Hat ötvösművész kiállítása a Vigadó Galériában (*Lovag Zsuzsa*)..... **4**
- A pálosok fémikonmúzeuma a Gellért-hegyi barlangkolostorban (*Ruzsa György*) **11**

ÉRTÉKÖRZÉS – ÉRTÉKMENTÉS

- Falus Elek (1884–1950), a könyvtervező (*Horváth Hilda*) **16**
- A művésztelep „grand seigneurje” Falus Elek Kecskeméten (*Monori Laura*)..... **21**
- Karácsonyi és újévi anzikszok (*Ernyey Gyula*) **27**
- A szombathelyi Weöres Sándor Színház grafikai arculata Beszélgetés Bonyhádi Károly grafikusművésszel (*Gál József*) **30**
- Európai árnyépművészet egykor és ma (*Borsos Klára*) **34**

KÖSZÖNTÉS

- Lengyel István / Stefan Lengyel A formatervező munkásságáról (*K. É.*) **38**
- Laudáció az életműdíjhoz (*Szentpéteri Márton*) **39**
- Balogh István grafikusművész 90 (*Katona Anikó*) **43**

KÖNYV

- Magyar művészbabák – Babakészítők képeskönyve Szerkesztette Keglovich Ferencné (*Györgyi Erzsébet*) **45**

- HÍREK** **47**

MAGYAR IPARMŰVÉSZET HUNGARIAN APPLIED ARTS

EXHIBITIONS

- Hungarian works in memory of the Great War. Exhibition in Vigadó (*Hedvig Dvorszky*) .. **2**
- Exhibition of six metalwork artists in Vigadó Gallery (*Zsuzsa Lovag*) **4**
- Museum of metal icons in the Gellért Hill Cave Monastery of the Pauline Order, Budapest (*György Ruzsa*)..... **11**

SAFEGUARDING VALUES

- Elek Falus (1884–1950), the book designer (*Hilda Horváth*)..... **16**
- The ‘grand seigneur’ of the artist colony. Elek Falus in Kecskemét (*Laura Monori*)..... **21**
- Christmas and New Year postcards (*Gyula Ernyey*) **27**
- Graphic image of the Weöres Sándor Theatre in Szombathely Interview with graphic artist Károly Bonyhádi (*József Gál*).. **30**
- Silhouette art in Europe in past and present (*Klára Borsos*) **34**

GREETINGS

- Designer István Lengyel / Stefan Lengyel On the oeuvre of the artist (*É. K.*)..... **38**
- Laudation at the oeuvre award ceremony (*Márton Szentpéteri*)..... **39**
- Graphic artist István Balogh is 90 (*Anikó Katona*) **43**

BOOKS

- Hungarian Art Dolls – A Picture Book of Doll Makers edited by Zita Keglovich (*Erzsébet Györgyi*)..... **45**

- NEWS** **47**

Minden kedves olvasónknak boldog, békés karácsonyi ünnepeket és szerencsés új esztendőt kíván a szerkesztőség.

Magyar művek a Nagy Háború emlékére

Kiállítás a Vigadóban

■ 1914-ben robbant ki az első világháború. Ki tudja, hogy Európa lelkiismeretét milyen politikai motívumok ébresztették föl akkor, amikor a földrész nagy városaiban megszületett ennek a világrengető eseménynek százévnnyi távolságból való megemlékezésére a felhívás? Ez a centenáriumi időszak 2014 és 2018 között zajlik, többek szerint abban a reményben, hogy a számos helyen végzett „emlékezetmunka” nemcsak ahhoz járulhat hozzá, hogy a még megmaradt relikviákat újra átnézzék a múzeumokban, hagyatékokat kutassanak föl, hanem hogy ezzel az eseménysorral sikerül végleg lezárni a békeszerződések évfordulójára a Nagy Háborút. És Európa népei talán alkalmassá válnak a béke jelentőségének megértésére. Megszületett az európai közös digitális könyvtár (*europa 1914-1918.eu*), amelyen keresztül bárki áttekintheti nemcsak a közgyűjtemények anyagát, hanem mindazt a – regisztráció után – feltöltött anyagot, amely a felhívások nyomán magángyűjteményekből, egyéni kezdeményezésekből erre felkerül. Óriási merítési lehetőség, hogy az egykor ellenséggént egymással harcoló népek egymásnak okozott tragédiáit megismerhessék, és átélhessék. A szervezők nagy reményekkel még azt is feltételezik, hogy ez sajátos katarzist eredményezhet, és hozzájárulhat Európa uniós létének jobbá válásához. A történészek őskatasztrófának nevezték a Nagy Háborút, amelyben 19,7 millió ember halt meg, 21,2 millió ember volt sebesült, rokkant meg, s amely romba döntött városokat, feldúlt tájakat, elpusztított rengeteg állatot, járványt, nyomort okozott, és végleg megváltoztatta az addigi európai életkörülményeket, politikai kapcsolatokat, földrajzi állapotokat. A gyűlölet fészkévé tett korábban együttműködő régiókat, aljas hatalomvágyat szült, a népek egymásra szűrésével közvetlen közelbe hozta a népiirtást, az agressziót. És méhében hordta a második Nagy Háború kitörését...

Európa egykori háborús helyszíneinek nagyvárosaiban már elkezdődtek a különböző feltáró kiállítások.

Magyarországon 2013 januárjában alakult meg az Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság, amely koordinálja a megemlékezéssel kapcsolatos országos feladatokat. E bizottságnak is van honlapja (*elsovilaghaboru.com*). Az egész folyamat vezetésével foglalkozó intézmény a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum (HM HIM), amelynek vezetője itt hangsúlyozza, hogy nemcsak a klasszikus programokat támogatják a pályázaton elnyerhető összegekkel, hanem akár olyan különleges elképzeléseket is, amelyekre egyébként nem lenne mód. Be kell vallani, hogy Magyarországon az 1990-es évek rendszerváltásáig nem különösebben lehetett beszélni erről a háborús eseményről sem, nem mellékesen az országot léteiben megrázó 1920-as, a versailles-i Nagy-Trianon palotában megkötött pusztító békeszerződés miatt. Hiába maradtak fenn emlékművek (amelyek állítására 1917-ben IV. Károly király kötelezte a magyar településeket, akinek aztán menekülnie kellett az országból), az 1950-es évek pusztító nyomorúságában ezek is egyre nagyobb leromlást szenvedtek el. „A háború valódi emlékezetét vissza kell vinni a köztudatba, a tananyagba a hazaszeretet, a nemzettudat fogalmával együtt” – nyilatkozta a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum e témát vezető parancsnoka, Kovács Vilmos ezredes. Az intézmény évek óta készült a nagy eseményre, 2012-es nagyszabású tervét 19 önálló gyűjteményére, képzőművészeti és tárgyi anyagára, nemzetközi kapcsolataira, kutatómunkájára alapozta, nagyszabású kiállítását szeptemberben nyitotta meg. Folytatják anyagaik digitalizációjával, és egyéb látványos elemek megvalósításával, mint például az egykori Lajta hajó Parlament előtti lehorgonyzásával, vonatjátart indításával stb. Ennek az intézményi vezetésnek köszönhetően került az érdeklődés előterébe más művészeti területeken is a Nagy Háború témája. A Magyar Művészeti Akadémia (MMA) is bekapcsolódott ebbe az emlékezősorozatba. A kortárs művészek több tagozata készül arra, hogy lehetőleg új mű-

vekkkel, a téma iránti mai eszmei és akár új technikai megközelítéssel járuljon hozzá az évtizedek kényszerű hallgatásai után ennek a nemzeti gyásznak és emlékezésnek a megörökítéséhez. Az akadémikusok Képzőművészeti, Iparművészeti és Tervezőművészeti, valamint Film- és Fotóművészeti Tagozata által meghirdetett pályázatra a november 4-ig beérkezett művekből 2014. december 3-án nyílik kiállítás a felújított pesti Vigadóban. Ezen a kiállításon az akadémikus alkotók valamennyien részt vehetnek, akik a vizuális területen működnek, de felkérhettek más, általuk megbecsült alkotókat is. A megmérettetésről nyilván csak a tárlat után számolhatunk be, de jó néhány művészről már tudjuk, hogy biztosan szerepel. Az olyan nagy műveknek minden bizonnyal ott lenne a helyük, mint például Aknay János *In Memoriam 1914–1918* című diptichonjának, Deim Pál *Minden értelmetlenül meghalt ember emlékére* című alkotásának, Kárpáti Tamás *Kívágyólgó*ének, Péreli Zsuzsa *A szolgálati idő emlékére* című gobelinjének, Orosz István plakátjainak, nem is beszélve Prutkay Péter különleges, dadaista hatású relikvia-kompozícióiról. Nem véletlen, hogy a kiállítás kurátorának éppen őt kérték fel művész kollégái – P. Szabó Ernő művészettörténész

mellett –, hiszen évtizedek óta egyetlenként komponálta szinte mániákusan az ember alkotta tárgyak megmaradt emlékdarabjaiból szívszorongatóan drámai kép-elbeszéléseit. Az MMA számos művésze az alkotás hevében volt, a beadás előtti utolsó pillanatig. Nem véletlenül. Ez a kiállítás igen nagy művészi felelősség, nem csupán a magyarországi szellemi élet belső értékrendjének szükséges újraértelmezése miatt, hanem a korábban vázolt európai kontextus miatt is. Jean-Claude Juncker luxemburgi miniszterelnök egy 2008-as beszédében azt javasolta azoknak, akik kételkednek az Európai Unióban, hogy látogassanak el egy katonatemetőbe, mert ott meggyőződhetnek arról, hová vezet az, ha nincs Európa, és a népek nem tudnak, vagy nem akarnak együttműködni. Az azóta az EU egyik meghatározó vezetőjévé lett politikus igazán drámai eszközzel élt. A Magyar Művészeti Akadémia szellemi közössége igen jelentős eszmei és erkölcsi vizsgára vállalkozott. A készülő színes katalógus borítója, Gyóni Géza (1884–1917) versének és Paizs László (1935–2009) festőművész művének idézésével, mindenesetre jelzi a vállalkozás szellemi mércéjét.

DVORSZKY HEDVIG
művészettörténész

**A Nagy Háború –
1914–2014 emlékező
kiállítás katalógusának
borítója, Gyóni Géza
versével és Paizs László
plasztikájának fotójával
(Magyar Művészeti
Akadémia, Budapest,
2014) / Cover of the
catalogue for memorial
exhibition The Great
War, 1914–2014 with
a poem by Géza Gyóni
and the photo of
a sculpture by László
Paizs (Hungarian
Academy of Arts,
Budapest, 2014)**

(*A Nagy Háború.
1914–2014.
Emlékező kiállítás.
Pesti Vigadó,
Budapest,
2014. december 3. –
2015. január 18.*)

A fotót
az MMA bocsátotta
rendelkezésünkre.

Hat ötvösművész kiállítása a Vigadó Galériában

■ A Magyar Művészeti Akadémia (MMA) székházában lévő Vigadó Galériában november 21-én nyílt a kortárs ötvösművészet idősebb – hetvenedik életévét betöltött – nemzedékét képviselő hat művész kiállítása. A bemutató egyik fele ismétlés, ez év februárjában a pesthidegkúti Klebelsberg Kultúrkúriában láthatunk egy nagyon szép kiállítást Kótai József, Máté János és Muharos Lajos munkáiból, amelyek itt is szerepelnek. Most nemzedékük másik három kiemelkedő tagjának – Jajcsics Róbert, Kopcsányi Ottó és Péri József – alkotásaival lesz teljes a kép. Ők valamivel korábban, az ötvenes években szerezték diplomájukat a Magyar Iparművészeti Főiskolán, meghatározó mesterük Borsos Miklós volt. Az ő szellemiségét vitték tovább az 1958-ban alapított Ötvös Stúdióban, amelynek mindnyájan tagjai voltak, akkoriban ugyanis önálló műhelyről nem is álmodhattak. A stúdióban bronzból és rézből készült kisszériás, főként a lakáskultúra körébe tartozó munkákat az Iparművészeti Vállalat forgalmazta. A hat művész ebben az időszakban készült munkái – már csak anyaguknál és rendeltetésükénél fogva is – közel állnak egymáshoz, jellemzőjük a mesterség tökéletes ismerete, a biztos plasztikai és formaérzék, a használati tárgyakon is felvillanó egyéni látásmód. Később elágazott az útjuk, egyre markánsabban mutatkozott meg kinek-kinek saját művészi karaktere. Ebben szerepe volt az Ernst Múzeumban 1967-ben rendezett *Fémplasztikai kiállítás*-nak is, amelyet sokan fordulatként – „szobrász lesz az ötvös” – értékelték, az ötvösség ekkor nyert teret az építészetben is.

A februári kiállításról a *Magyar Iparművészet* 2014/3. számában írtam beszámolót, az ismétlések elkerülése végett most a három „csatlakozó” művész alkotásairól szólnék.

Jajcsics Róbert egyike volt a belsőépítészet felé utat törő művészeknek, számos középület, szálloda és étterem számára készített domborműveket, világítótesteket, térelválasztókat, cégéreket és egyéb faliplasztikákat. Fantasztikusan értett a formáláshoz, a kiállítás

bemutatja néhány rézből felhúzott, kalapált, tulajdonképpen befejezetlen, de tökéletesen megformált, és néhány, domborított díszítéssel ellátott vázáját. Ezekkel közel egy időben készültek az Ötvös Stúdióban domborműves díszítésű dobozai, köztük a *Borsos-doboz*, amelynek ezüstözött felületén az ötvösszerszámok és az ötvösmunkák ábrázolása jelenik meg. A mesternek és a mesterségnek is emléket állító doboz a szakma iránti tiszteletnek ugyanolyan kifejezése, mint Kótai, Máté és Muharos számos hasonló témájú plakettje és kisplasztikája.

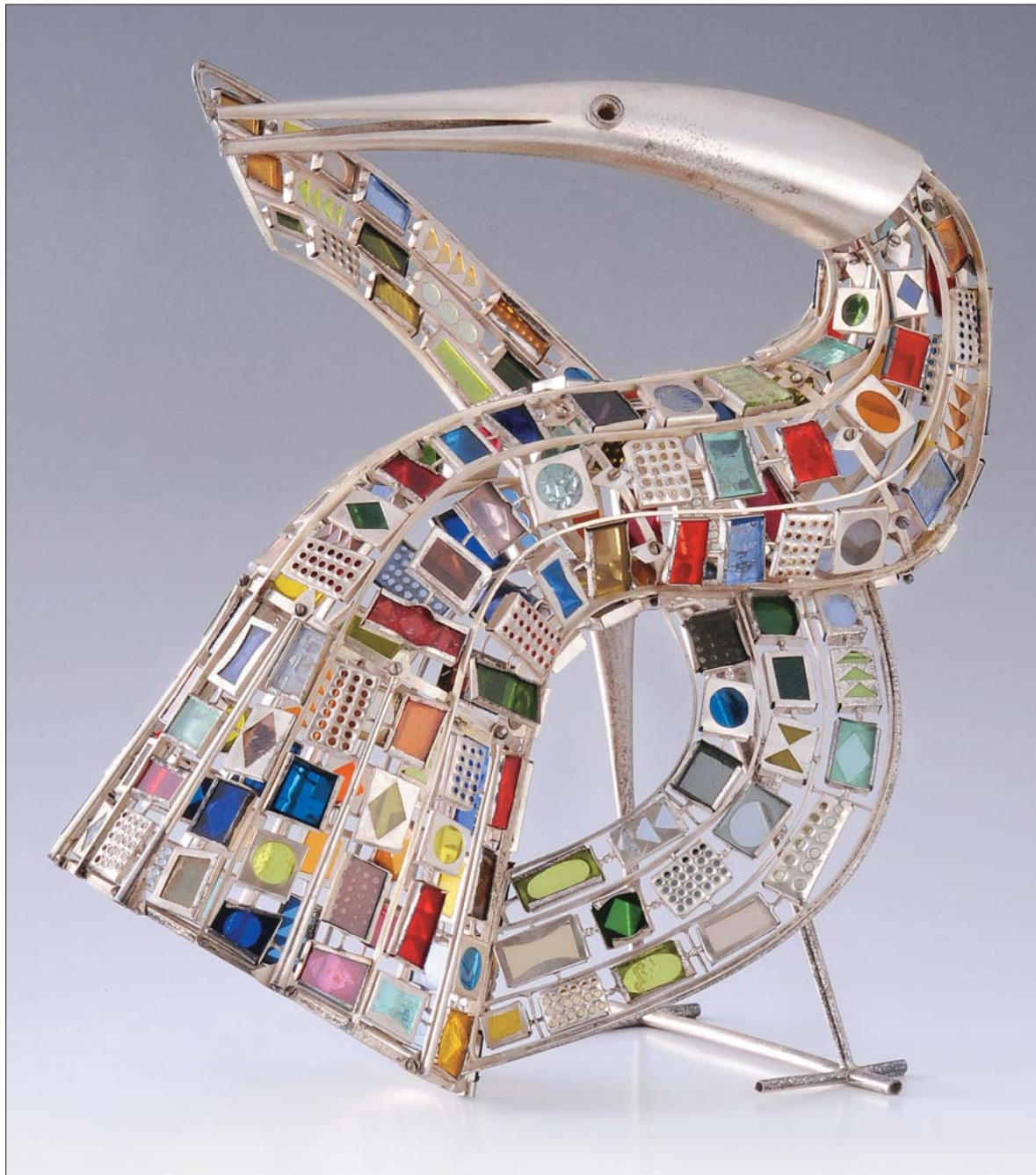
A hetvenes évek ízlésének dekoratív példája két nagyobb plasztika, egy hal és egy madár, amelyeken ezüstdrótból megformált vázra kis, színes ólomüvegeket befoglaló négyzetes keretből építette fel az állatok testét. Tulajdonképpen hasonló technikával

Jajcsics Róbert:
Borsos-doboz (oldalain
ötvösszerszámok
és ötvösműhely
ábrázolásával) /
Róbert Jajcsics:
Box. Homage
to Miklós Borsos
(with renderings of
metal artists' tools and
workshop on its sides)
[1959] *vörösréz,*
ezüstözött / copper,
silvered
[5,5x8,5x8,5cm]

Fotó: Lénárt Attila

Fotó: Lénárt Attila

Jajcsics Róbert:
Madár /
Róbert Jajcsics:
Bird
[1974]
ezüst, ólomüveg,
magasság: 28 cm /
silver; leaded glass,
height: 28 cm

készültek az ezredforduló éveiben nagyobb méretű falképei, a *Sok madár egy fán*, a *Magyarország Nagyasszonya* és *A magyar feltámadás*. A *Sok madár egy fán* egész felületét, a másik kettőnek széles keretét beborítják a drótvázra forrasztott kis ezüstfigurák, amelyeket leveles indák keretelnek, illetve választanak el egymástól. A *Magyarország Nagyasszonya* keretét a középkori élet jelenetei, a „magyar feltámadást” jelképező heraldikus sasét pedig a jellegzetes honfoglaló reflexíjjal nyilazó lovasok díszítik.

Mint oly sok modern ötvöst, Jajcsnica Róbertet is

megkíséرتette, hogy összemérje tudását a régi mesterekkel. Ezért készíthette el a hányatott sorsú késő antik ezüst Seuso-tál másolatát, az eredetivel azonos technikával. A közepén lévő sokalakos domborított képet – lakomázó társaságot, halászokat, vadászokat, a tál eredetére utaló Pelso (a Balaton római neve) feliratú, halakban bővelkedő vizet – niellós háttér emeli ki, hasonlóan a peremen körbefutó vadászjelenetekhez. Egyetlen eltérés az eredetitől csak az alapanyag, a 71 centiméter átmérőjű új tálat rézből kalapálta és ezüstözte-niellózta a mester.

Péri József: Szitakötő / József Péri: Dragonfly
[1998] ezüst,
azsúr-zománc,
magasság: 10,5 cm /
silver, plique-a-jour,
height: 10,5 cm

Fotó: Lénárt Attila

→
Kopcsányi Ottó: Hal /
Ottó Kopcsányi: Fish
 [1955] *réz, vert,*
magasság: 80 cm /
copper, embossed,
height: 80 cm

Kopcsányi Ottó:
Doboz vitorlákkal /
Ottó Kopcsányi: Box
with sails
 [1980] *réz, bronz,*
vert, öntött / copper,
embossed, cast
 [11x10x10 cm]

Különös alkotás a *Babba Maria*, ez a nagyméretű, fülkében álló Szűzanya-plasztika, amelyet rézből domborított a művész. A csillagkoszorúval körülvett koronás Mária és karján az ugyancsak koronás Jézus alakját élénk színekkel festette be, ami erősen archaikus jelleget kölcsönöz a műnek. (Középkori tárgyakon végzett restaurátori vizsgálatok nemcsak a fa-, hanem a kőszobrokon és a bronzplasztikákon is találtak festéknyomokat.)

Kopcsányi Ottó korai munkái közül csak egy, még főiskolás korában készült, rézből domborított nagyméretű hal szerepel a kiállításon. Számára is áttörést jelentett az 1967-es kiállítás, építészeti munkái acélból és zománcozott bronzból (Vérellátó Központ, Szombathely), alumíniumból és rézből (Magyar Intézet, Szófia), rozsdamentes acélból (Monimpex Szálló, Budapest) készültek. A különböző anyagok felhasználásán kívül a változatosság jellemzi műveit a forma és

Fotó: Lénárt Attila

Fotó: Lénárt Attila

a technika alkalmazásának terén is. Öntött kisplasztikákat bronzból és vasból, reliefeket és plaketteket bronzból, készített fotómaratással díszített sárgaréz dobozokat, rézlemezről kalapált érmeket, vázákat és állatfigurákat, s már a nyolcvanas évektől dolgozott rozsdamentes acéllal. Vannak visszatérő témái, például a nagy, kerek sörényű oroszlanos reliefek, ahány példány, annyi királyi egyéniség. Dobozai, bronzplakettjei és domborművei máig gyakorta szerepelnek aukciókon, az internetes árveréseken többnyire „elkelt” megjegyzéssel. Ezüst ékszereit nyilván őrzik a

tulajdonosok, csak képen láttam egy piros zománcos halakkal díszített karkötőt, újabb, rozsdamentes acélból készített függőből pár darabot bemutat a kiállítás. Kerek és szögletes dobozai közül nagyon szépek a stilizált vitorlásokkal díszített darabok.

A *fény metamorfózisa* címet viselő két rozsdamentes acél falkép egyszerű plasztikája és kivágásai hibátlanul ragyogó acélfelülettel valóban a fényt ejtik rabul és sugározzák ki.

Kopcsányi az ötvösszakma oktatásában és szervezésében is tevékeny részt vállalt, évekig volt tanársegéd az Iparművészeti Főiskolán és 14 éven keresztül szaklektor a Művészeti Alapnál.

Péri József – már egy évtizede befejezett – életművét ugyancsak a sokoldalúság jellemzi, amiből sajnos nagyon keveset tud megmutatni ez a kiállítás. Eleve nem kerülhettek ide köztéri munkái, a simontornyai vár 2x3 méteres, rézből domborított kapuja, a vespéremi patika ugyancsak nagyméretű *Arany oroszlánja*, az auschwitz Magyar Emlék hely örökmécsese és a győri Széchenyi – egykori jezsuita – patika címerpajzs alakú cégere. Drága- és féldrágakövekkel díszített ezüst ékszerei számos bel- és külföldi kiállításon szerepeltek, köztük a világ egyik legrangosabb ötvösközpontjában, a németországi Hanauban. A kiállításon látható néhány viaszveszejtéses öntéssel készült, drágaköves nyakék és gyűrű ad csupán fogalmat Péri József ékszereinek színvonaláról. A kiállított három, olívamagokból és féldrágakövekből fűzött olvasó plasztikus, illetve zománcdíszes feszülettel pedig emlékeztethet a II. János Pál pápa számára készített rózsafüzérre.

A színpadi ékszerekhez hasonlóak az egyetemi méltóságjelvények, ezeket nem az aprólékos, finom kivitelezés jellemzi, hanem a messziről látható lapidáris formák. Ezekből Péri többet is készített az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem és az Iparművészeti Egyetem megrendelésére.

Sokat dolgozott a katolikus egyház számára, a pesti Szervita templom (Belvárosi Szent Anna-templom) ereklyetartóját és a Szent Mihály-templom úrkoporsóját, a Kálvária téri Jó pásztor lelkészség úrmutatóját és az esztergomi ferencesek kelyhét őrzik és használják a szertartásokon. Egy ajándékkul készült ezüstke-

Fotó: Lénárt Attila

hely képviseli ezeket az egyházi felszereléseket a kiállításon, rózsakoszorúra emlékeztető rubin kővel díszített nodusa az ékszerekéhez hasonló technikával formált. Egyházi munkái közé sorolhatók azok a feszületek is, amelyeket a bakonybéli Szent Mauríciusz-monostor szerzetesei – a bencés hagyományoknak

Kopcsányi Ottó:
A fény metamorfózisa I.
/ Ottó Kopcsányi:
Metamorphosis
of Light, I

[2000] rozsdamentes
 acél / stainless steel
 [19x30 cm]

megfelelően – készítenek és árusítanak a monostor fenntartása céljából. Eredeti orosz keresztek és ikonok, román kori mellkeresztek és korpuszok másolatain kívül készítenek fa talpas kereszteket is, amelyeket Péri József tervezett, illetve az ő modellje után

öntött, román jellegű, de modern bronzkorpuszokkal látnak el.

A legtöbb most kiállított Péri-mű az arasznyi méretre felnagyított bogarak családjába tartozik. Ezek a fantasztikus precizitással, ezüstből, féldrágakövekből

Kopcsányi Ottó:
A fény metamorfózisa II.
/ Ottó Kopcsányi:
Metamorphosis
of Light, II

[2000] rozsdamentes
 acél / stainless steel
 [19x30 cm]

Péri József:
Utazókehely paténával /
József Péri: Itinerary
chalice and paten
 [1986] ezüst, rubin,
 vert, öntött,
 kehely: 10,5 cm
 magas, talp Ø 9,5 cm,
 paténa: Ø 11,5 cm /
 silver, ruby,
 embossed, cast,
 chalice: height 10,5
 cm, base Ø 9,5 cm,
 paten: Ø 11,5 cm

Fotó: Lénárt Attila

Péri József:
Höscincér /
József Péri:
Longhorn Beetle
 [1999] ezüst, achát,
 magasság: 10 cm /
 silver, agate,
 height: 10 cm

és zománcból megalkotott plasztikák nagyon jellemzőek a művészre.

Végül feltétlenül említeni kell egy olyan eseményt, amelynek ugyancsak nincs látható nyoma a kiállításon, de Péri József életében igen jelentős esemény volt. A magyar koronázási jelvények hazahozatala (1978) után megalakult Koronabizottság tagja volt Szvetnik Joachim ötvösművész, az Iparművészeti Múzeum szó szerint mindent tudó főrestaurátora. Korai halála után egy ötvöscsoport kapott miniszteri engedélyt a Szent Korona vizsgálatára, ami személyes jelenlétemben meg is történt. Már ott, a vizsgálat során látszott, hogy a csoport tagjai kevésbé a szemüknek, mint az előre megkapott művészettörténeti prekonceptióknak hisznek. Vezetőjük, Csomor Lajos óriási publikációs sorozatba fogott, amelynek során „aranyműves-szakmai” szempontokra hivatkozva sokszorosan változó kor- és eredetmeghatározásokat közölt. Ezt megelőzve Ko-

vács Éva művészettörténésszel, a koronázási jelvények legkiválóbb kutatójával 1990-ben Péri Józsefet és Papp Lászlót kértük fel a Koronabizottság nevében egy valóban szakmai vizsgálatra. A korrekt, csak az ötvösmesterség magas fokú ismeretére támaszkodó vizsgálat az említett aranyműves-csoportétól igen csak eltérő eredményekre vezetett, amelyekről a két művész a *Magyar Iparművészet* 1994/1. számában és számos más fórumon is beszámolt. Írásukból az is kiderült, hogy az tud igazán egy tárgyat faggatni és válaszaiból következtetni, aki biztos és megalapozott szakmai tudás birtokában akár el is tudná készíteni.

LOVAG ZSUZSA
 régész-muzeológus

(Visszanézve – A Borsos iskola és utóélete 1946–2014. Vigadó Galéria, Budapest, 2014. november 21. – 2015. január 4.)

A pálosok fémikonmúzeuma a Gellért-hegyi barlangkolostorban

Fotó: Spitzer Fruzsina

Borisz és Gleb szent fejedelmek / Princes SS. Boris and Gleb

1800 körül, rézötvözet (A Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeuma, Budapest) / c. 1800, copper alloy (Ruzsa György Icon Museum of the Gellért Hill Cave Monastery of the Pauline Order, Budapest) [9,8x9,1 cm]

■ A Yukos Oil Company (Jukosz olajvállalat) nevet talán mindenki ismeri. Ez az oroszországi olajtársaság 1993 és 2007 között működött, és a világ egyik legnagyobb és leggazdagabb cégóriása volt. Egyik alapí-

tója és igazgatótanácsának tagja, Jurij Alekszandrovics Golubjev arról is híressé vált, hogy a világ legnagyobb fémikon-magángyűjteményével rendelkezett. Sokak szerint magángyűjteménye a legnagyobb múzeumi kollekcióknál is jelentősebb volt. A fémikonokból –

Kazanyi Istenszülő / The Kazan Mother of God

18. század, rézötvözet, zománc (A Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeuma, Budapest) / 18th century, copper alloy, enamel (Ruzsa György Icon Museum of the Gellért Hill Cave Monastery of the Pauline Order, Budapest) [10,9x7,8 cm]

Fotó: Spitzer Fruzsina

pontosabban a rézalapú ötvözetekből öntött orosz ikonokból – magánmúzeum létrehozását tervezte. Ebben a 2007 januárjában londoni lakásában bekövetkezett váratlan halála megakadályozta. Ezt a tragikus eseményt talán egy kisé az enyhítette, hogy gyűjteményének legszebb darabjaiból 214 műremeket Jelena Jakovlevna Zotova, a moszkvai Rubljov Múzeum tudományos főmunkatársa 2002-ben egy kitűnő, reprezentatív könyvben közzétett.

Ez év áprilisában alakult meg a pálosok fémikonmúzeuma a Gellért-hegyi barlangkolostorban, melyben 370 műalkotás került bemutatásra, s így e múzeum nemcsak Európa, hanem a világ legnagyobb állandó fémikon-kiállítása lett.

A múzeum alapítását számos kutatás és kiállítás előzte meg. Ilyen volt például a budapesti Iparművészeti Múzeum 2005-ös fémikon-kiállítása, melyet Jelena Jakovlevna Zotova, Svetlana Vitaljevna Gnutova és e sorok írója rendezett.

Ismeretes, hogy már a Bizánci Birodalomban és a Kijevi Ruszban is öntöttek fémikonokat. Oroszországban az óhitűek, vagyis a raszkolnyikok megjelenésével, a 17. század közepétől készítettek nagy számban fémikonokat. Az óhitűek ugyanis még erősebben ragaszkodtak a hagyományokhoz, s szerintük az ötvény biztosabban megőrizte az ősi formákat, mint a festett ikonmásolatok. Praktikus oka is volt ennek. A rézöntvény ikonok kevésbé voltak sérülékenyek, s így egyszerűbb volt utazáskor, zarándokutakon nyakba akasztva vagy batyuban, nyeregtáskában hordani. Este az összehajtható ikonokat (diptichonokat, triptichonokat, tetraptichonokat) felállították, és mint kis oltár előtt elmélkedtek és imádkoztak.

Az ikonmúzeumban az ikonok részben tárgytypusok és ikonográfiai rendszer alapján kerültek kiállításra.

Az első tárlóban kisméretű, nyakba akasztható kereszteteket láthatunk, köztük több 11–12. századit is. A második tárló az Istenszülő (vagyis Szűz Mária) ikonjainak rendkívüli változatosságával lép meg. Nemcsak azzal, hogy a sokszínű csillogó zománcok és az aranyozás az isteni fényt jelzik, hanem azzal is, hogy a gyermekét magához ölelő Mária alakja az anyai szeretetet megkapóan érzékelteti, és egyben az evilági és a túlvilági összefonódására is utal. Jó példa erre az

Istenszülő Vlagyimiri ikonja. Az Istenszülő Vlagyimiri ikonját az orosz föld palládiumának tekintik, és igen sok másolat készült róla. Erről az ikonról egyéb-

Fotó: Spitzer Fruzsina

**Vlagyimiri Istenszülő
szentekkel, triptichon /
The Vladimir Mother
of God with Saints.
Triptych**

18. század, rézötívózet
(A Pálos Szikla-
kolostor Ruzsa György
Ikonmúzeuma,
Budapest) /
18th century, copper
alloy (Ruzsa György
Icon Museum of the
Gellért Hill Cave
Monastery of the
Pauline Order,
Budapest)
[6,5x9,6 cm]

Fotó: Spitzer Fruzsina

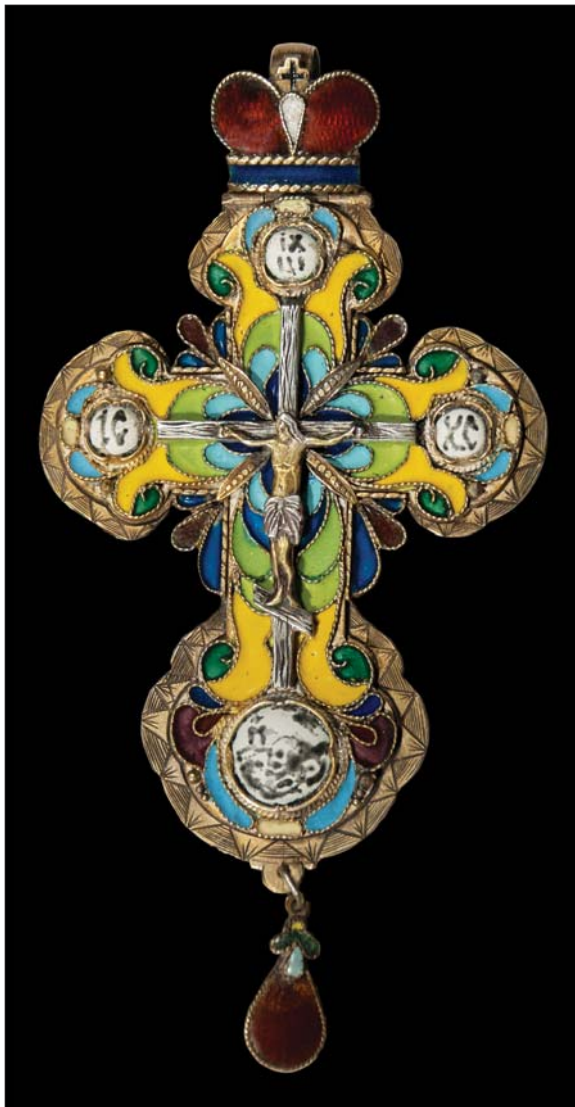
**Vlagyimiri Istenszülő /
The Vladimir Mother
of God**

18. század,
rézötívózet, zománc
(A Pálos Szikla-
kolostor Ruzsa György
Ikonmúzeuma,
Budapest) /
18th century, copper
alloy, enamel (Ruzsa
György Icon Museum
of the Gellért Hill
Cave Monastery
of the Pauline Order,
Budapest)
[9,7x5,6 cm]

ként az elsők között az ikonkutatás egyik legnagyobb tudósa, Alekszandr Ivanovics Anyiszimov egy kitűnő tanulmányt írt még a húszas évek végén, ám a vallás-üldöző szovjet kommunista rendszer ezt nem engedte publikálni. A tudós végül is külföldön jelentette meg művét, de amikor ezt megtudták, munkahelyéről elbocsátották, tízévi kényszermunkára ítélték, s 1937-ben kivégezték. Az Istenszülő Kazanyi ikonjához, melyről talán a legtöbb másolat készült, nem fűződik ilyen tragikus történet. A hagyomány szerint az ősi ikont 1579-ben találta meg egy kislány Kazany városában egy tűzvész után. Ez az ábrázolás a vlagyimirihez képest kissé szigorúbb, „útmutató”, tanító jellegű. 2011-ben az Istenszülő Kazanyi ikonjának egy másolatát a Nemzetközi Úrállomásra jutatták el.

A következő tárlóban Krisztus-ábrázolásokat láthatunk. Közülük is kiemelkednek a Deészisz, vagyis

ima-típusok, amelyeken Krisztus mellett az Istenszülőt és keresztelő Szent Jánost láthatjuk, akik Krisztushoz imádkoznak az emberiségért. A bal oldali fal melletti tárlóban szentek és nagy egyházi ünnepek ikonjai vannak. Oroszországban az egyik legnépszerűbb szent az adományozásáról is híres Szent Miklós püspök volt. (Nálunk a gyerekek körében Mikulás néven ismert.) Ő szinte orosz szentnek számított. Egy legenda szerint a 14. században, mikor a tatárok megtámadták Mozsajszk városát, Szent Miklós megjelent a város fölött, jobbában villogó karddal, baljában a városi templommal, hogy megvédje a várost és a pravoszláv hitet. A tatárok elmenekültek. Így látjuk őt az úgynevezett Mozsajszki Szent Miklós-ikonokon. Gyakran ábrázolták Vlagyimir Svjatoszlavics kijevi fejedelem legfiatalabb fiait, Szent Boriszt és Szent Glebet is, akiket elsőként kanonizáltak orosz szent-

Fotó: Spitzer Fruzsina

**Olga Alekszandrovna Ogurecsnyikova: Kereszt /
Olga Aleksandrovna Ogurechnikova: Cross**

1900 körül, ezüst, zománc (A Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeuma, Budapest) / c. 1900, silver, enamel (Ruzsa György Icon Museum of the Gellért Hill Cave Monastery of the Pauline Order, Budapest) [10,6x5,4 cm]

nek. Nagy mesterségbeli tudással öntött, ún. áttört (vagyis hátlap nélküli) ikon mutatja be lovon ülve alakjukat, hiszen e két jámbor vértanú szent egyben a

Mozsajszki Szent Miklós / Saint Nicholas of Mozajsk

1800 körül, rézötvözet (A Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeuma, Budapest) / c. 1800, copper alloy (Ruzsa György Icon Museum of the Gellért Hill Cave Monastery of the Pauline Order, Budapest) [7,8x5,6 cm]

Fotó: Spitzer Fruzsina

Fotó: Spitzer Fruzsina

**Deészisz, triptichon /
Deesis. Triptych**

19. század, rézötvözet,
zománc
(A Pálos Szikla-
kolostor Ruzsa György
Ikonmúzeuma,
Budapest) / 19th
century, copper alloy,
enamel (Ruzsa György
Icon Museum of the
Gellért Hill Cave
Monastery of the
Pauline Order,
Budapest)
[16,3x44 cm]

lőtenyésztők védőszentje is volt. A középső tárlóban több ezüstkeresztet és liturgikus tárgyat csodálhatunk meg, melyek neves orosz ötvösmesterek munkái.

Fölmerülhet a kérdés, hogyan kerülhetett ennyi kitűnő pravoszláv műremek Magyarországra, ebbe az elsősorban a nyugati kereszténység kultúrájához kapcsolódó országba. Már a tatárjárás során, a nyugatra menekülő kijevek is hoztak magukkal bronzkereszteket. (Erről tanúskodnak a Magyar Nemzeti Múzeum ásatásokból származó megkapó bronzkeresztjei is.) Nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy Magyarországon igen nagy számban éltek pravoszláv hitű népek (szerbek, románok, görögök, ruszinok stb.), s ők egyházi vonatkozásban rendszeresen tartottak fenn kapcsolatokat Kijevvel (főleg az ottani Teológiai Akadémiával) és más kelet-európai területekkel, ahonnan számos liturgikus tárgy érkezett.

Sok orosz fémikon került Magyarországra az 1848–49-es forradalom és szabadságharc során, amikor is számos orosz katona harcolt itt a magyar honvédek ellen. Többek között Karacs Teréz író-ő feljegyzéseiben is találunk erre vonatkozóan pontos adatokat. 1945 után a megszálló szovjet csapatok katonáitól is kerülhetett több fémikon Magyarországra. (Szokták mondogatni, hogy a százötven éves török megszállás egyetlen előnye a hatalmas keletiszőnyeg-gyűjtemény

kialakulása – egyesek szerint itt van a világon a harmadik legnagyobb keleti szőnyeganyag –, míg a negyvenéves szovjet megszállás egyetlen előnye az ikongyűjtemények létrejötte.) Míg Magyarországon ekkortájt tele voltak a műkereskedések orosz ikonokkal – igaz főleg csak 19. századiakkal –, addig a Szovjetunióban ikonokat tartani vagy eladni szigorúan tilos volt. Mindenesetre e kicsiny, ám nagy vallási és művészi értékű fémikonok Magyarországon is hirdetik az orosz nép ősi művészeti és vallásos kultúráját.

A fémikonok származási helyét, a műhelyeket technikai és stílusjegyek alapján nehéz meghatározni. Mégis rendkívül finom és vékony öntvényekkel kitűnnek az északi Vig-kolostor sokszínű zománcal díszített ikonjai, feltűnőek a Moszkva környéki nagyméretű keresztetek, de találunk öntvényeket az Urálvidékről, a kelet-szibériai régióból, Irkutszk környékéről is. Így tehát e kincstárszerűen berendezett viszonylag kis kiállítótérben akár több ezer kilométeres utazást is tehetünk.

A múzeum pontos neve és címe: A Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeuma (1114 Budapest, Szent Gellért rkp. 1.). Látogatható hétfőtől szombati 10 és 19 óra között.

RUZSA GYÖRGY
művészettörténész

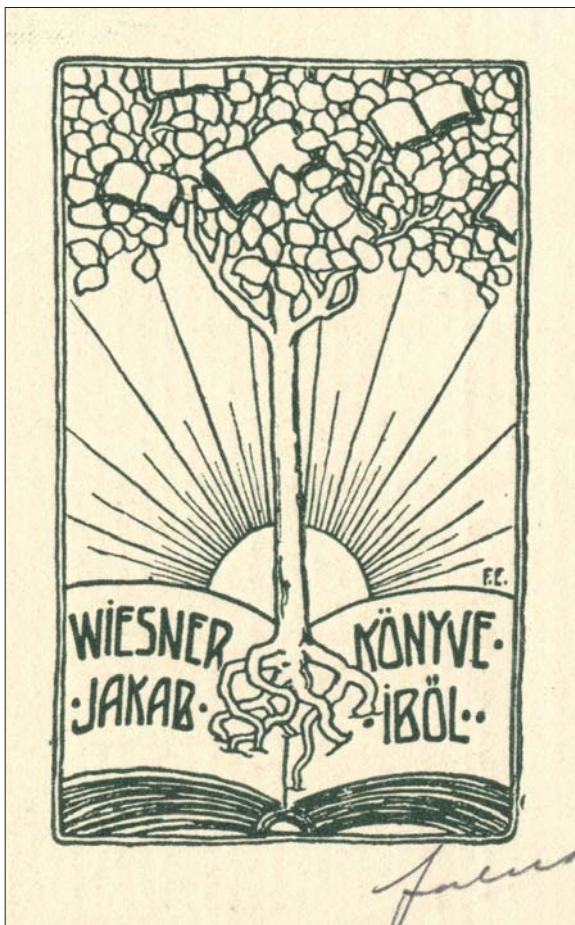

Falus Elek (1884–1950), a könyvtervező

■ Méltánytalanul kevés szó esik Falus Elek életművéről, holott sokoldalúsága révén a grafikától, ex libris-től a szőnyegművészetig, a könyvtervezéstől a belső-

Falus Elek: Ex libris – Wiesner Jakab könyveiből /
Elek Falus: Ex libris – From books of Jakab Wiesner

[Budapest, cca. 1904] *papír; klisé (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / paper; cliché (Museum of Applied Arts, Budapest)* [10,3x6,1 cm]

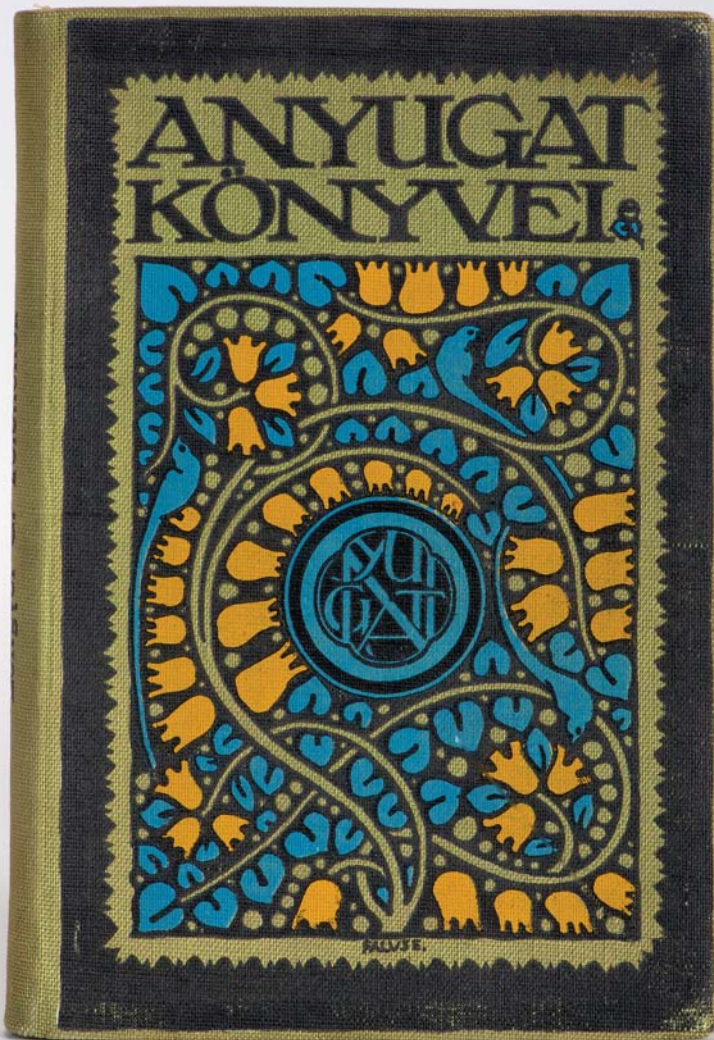

Fotó: Iparművészeti Múzeum, Budapest

építészetig nagyvonalú életművet hagyott maga után. Nem egyedi életpálya az övé, hiszen hozzá hasonlóan a *boldog békeidők* számos alkotója kipróbálta magát a művészetek több területén. A *Gesamtkunstwerk*-gondolat a századelő művészeit arra sarkallta, hogy az esztétizmus jegyében a körülvevő világ minden elemét ugyanolyan színvonalon, s ugyanabban a stílusban, az utolsó egyetemes stílusirányzat, az *art nouveau* jegyében tervezzék újjá. A korszak kiugró nagy mesterei mellett számosan akadtak, akik ugyan kisebb tehetséggel és lehetőségekkel voltak megáldva, de mégis elismert, sokoldalú életpályát futottak be. Az életmű sokrétűségét tekintve Falus mellett említhetjük például a festőként, grafikusként, berendezőként és textiltervezőként egyaránt ismert Lakatos Artúrt. Mindkettőjük művészetéről – alkotásaik lehető legteljesebb számbavételével – alapos monografikus összeállítás készült, amely minden bizonnyal segítséget nyújt majd a laikusok körében szinte teljesen ismeretlen mesterek műveinek meg- és elismertetéséhez.

Falus Elek életművéről Zetelaki Orsolya készített összefoglalást,¹ a művész könyvtervezői tevékenységét éppúgy bemutatva, mint a szőnyegtervezőit és a belsőépítészt. A monográfia igazi hozadéka, hogy összegyűjti és szemléletesen felsorakoztatja Falus műveit; legelőbb könyvművészeti alkotásait számba véve. Ezen a területen Falust két produktuma tette igazán ismertté: egyrészt *A Nyugat Könyvei* fedelének tervezése, másrészt *Az Est* betűtípusának megalkotása. Életműve azonban sokkal több ennél.

Hihetetlenül mozgékony, mobil művésről van szó, aki élete során nemcsak az egyes művészeti ágakat ugorja át, hanem a földrajzi régiókat is; jár Münchenben, Angliában, majd Berlinben, aztán 1909-ben hazahívják, és haza is jön Magyarországra. Utazásai során mindenütt érzékenyen reagál az egyes irányzatokra, és magáévá teszi azokat. Finoman érzékeli egy-egy ország, terület, régió sajátosságait, művészi irányait, és az egyes korszakok, nemzetek szokásait, igényeit. A mobilitás, érzékenység mellett megvolt benne az

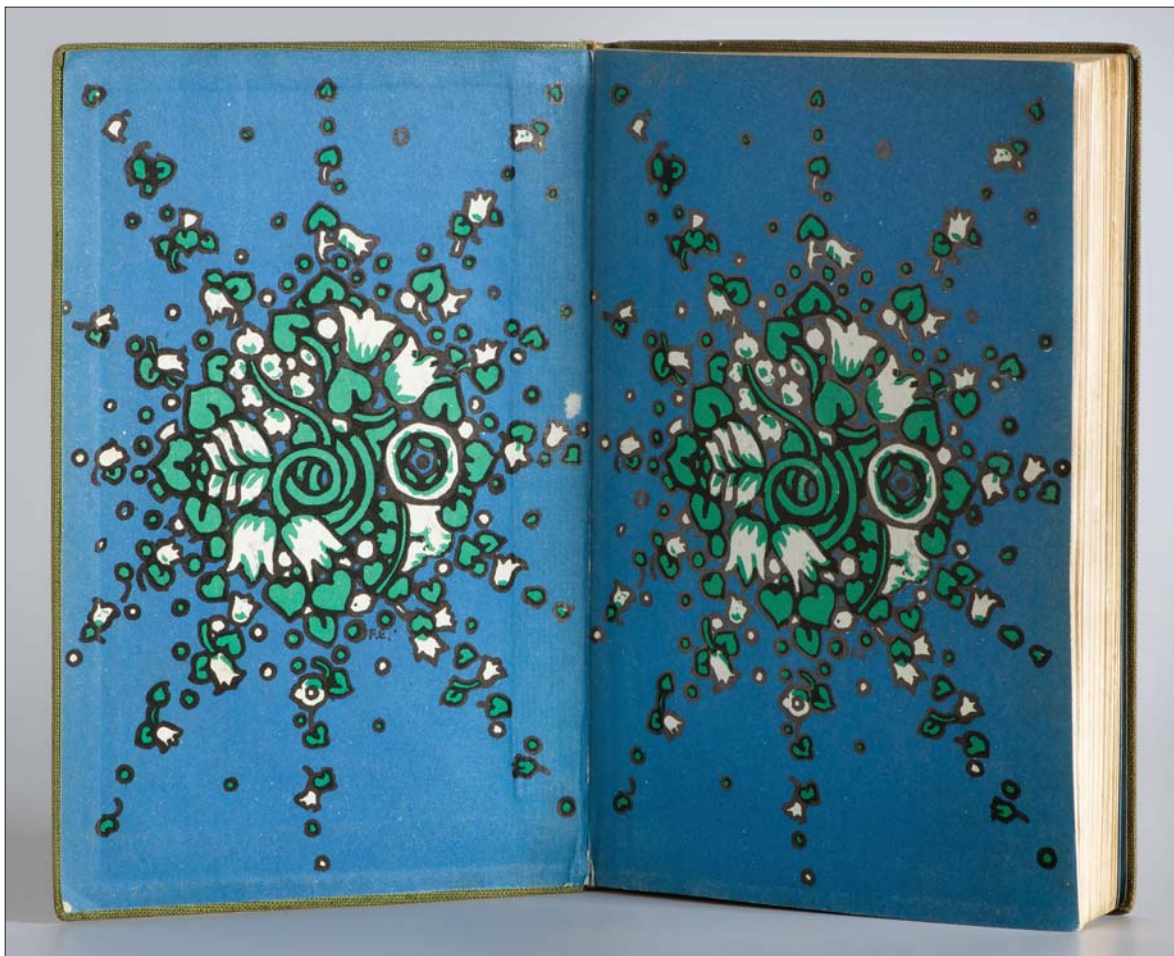
**Falus Elek: Kötésterv Lengyel Géza Véletlenek – Novellák című könyvéhez
(A Nyugat kiadása, Budapest, 1910) / Elek Falus: Bookbinding design for the volume
Véletlenek – Novellák (Accidents – Short Stories) by Géza Lengyel
(Published by Nyugat, Budapest, 1910)**

gyári vászonkötés (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / industrial linen
bookbinding (Museum of Applied Arts, Budapest) [19,4x12,5 cm]

alkalmazkodóképesség is, s éppen ezért nem véletlen, hogy elsősorban olyan művészeti területekkel foglalkozott, amelyek több alkotó együttműködését, közös munkáját feltételezték, mint akár a könyvtervezés vagy a belsőépítészet.

Műveinek összegyűjtésén, publikálásán túl azonban érdemes kideríteni, hogy közvetlenül milyen művészeti hatások érték, illetve ezek eredőjeként hogyan jött létre és miként vált sajátossá, egyedivé életműve. Nyugatra kerülve a hatások összütésébe került, pezsgő művészeti élet közepébe cseppent. 1904-es müncheni útja meghatározó volt számára. Az ottani *Vereinigte Werkstätten* (Bernhard Pankok, Hermann Obrist, Richard Riemerschmid, Bruno Paul részvételével) a német szecesszió egyik meghatározó központja volt. Pankok a *Jugend* című folyóirat rajzolója volt, síkszerű illusztrációi a vonal végtelenségét sugallták, és Otto Eckmann ecsetrajzú, valamint Peter Behrens tollrajzos betűírásához hasonlóan ő is kialakította sajátos, írott jellegű ábcéjét. Falust a müncheni *Jugendstil* is mélyen érintette, ám ennél még nagyobb hatást gyakorolt rá a londoni időszak. „A könyvművészet szempontjából különösen termékeny volt számára londoni tartózkodása, az angol levegő, amely egyszerre kedvez konzervativizmusnak és megokolt újnak [...]”.² Ez a frenetikus hatás annak tulajdonítható, hogy a brit művészet ihletően hatott többek között a müncheni művészekre is, és így egyik forrását találta meg a kontinentális szecesszióknak.

Amit Falus a szigetországban megismert, könyvtervezését illetően sokáig befolyásolta, meghatározta. A brit művészetből a glasgow-i iskola, *A Négyek* művészete (Charles Rennie Mackintosh, Herbert McNair, Margaret Macdonald és Frances Macdonald) döntő volt számára. Falusnál is feltűnnek a rájuk jellemző testetlen figurák, finom vonalak, könnyecsepp vagy körkörös formák, nyújtott, vertikalizmust hangsúlyozó arányok, feminin jelleg. Mindezek a sajátosságok jellemzik különban készült, az angol művészeti folyóiratban, a *The Studio*-ban közölt műveit, Oscar Wilde *Tales* című könyvének borítótérveit. Falus légies Kiss József-illusztrációit (*Levelek hullása*, 1908) a skót illusztrátor, Jessie M. King érzékeny-érzelmes hangulatú művészetével rokoníthatjuk; elegáns, köny-

→
Falus Elek:
Táncrend /
Elek Falus:

Dance program

[Budapest] 1910-es

évek, papír; bőr;

linómetszet, zsinór

(Iparművészeti

Múzeum, Budapest) /

1910s paper; leather;

lino-cut, cord

(Museum of Applied

Arts, Budapest)

[9,5x6,8 cm]

Falus Elek: Előzéklap-terv Lengyel Géza Véletlenek – Novellák című könyvéhez (A Nyugat kiadása, Budapest, 1910) /
Elek Falus: Endpaper design for the volume Véletlenek – Novellák (Accidents – Short Stories)
by Géza Lengyel (Published by Nyugat, Budapest, 1910)

magasság: 19,4 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) /

height: 19,4 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)

nyed figuráit éppúgy, mint végtelennek tetsző indás vonalaít. A gyakran megjelenő stilizált rózsza a glasgow-i művészet legendás díszítőelemét idézi fel.

Falust már életében a magyar könyvművészet egyik megújítójaként ünnepelték.³ Egyike volt azoknak, akik bátran szakítottak a historizmus korabeli köny-

vek jellegzetességeivel, így a széteső tipográfiával, az ugyanabban a könyvben, sőt, ugyanazon a könyvcím-lapon megjelenő sokféle típusú és méretű betűvel, a szervesetlen kompozíciókkal, továbbá a túltengő allegorikus és figurális elemekkel.

Falus igazi, vérbeli szecessziós könyvművész volt,

Falus Elek: IV. Károly eskümintája / Elek Falus: Oath formula for King Charles IV
[Budapest, 1916] pergamen, festett, aranyozott (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / parchment, dyed, gilded (Museum of Applied Arts, Budapest)
[64x44 cm]

számára nem a szigorú tipográfiai fegyelem volt a mérvadó, hanem a szecesszió szárnyalása, ami mind a vonalak játékában, mind pedig a kézírást idéző betűk rajzolatában megnyilvánult. Az egyes oldalakat gyakran a mindent átfogó, mindenhova behatoló kacsaringók fogták egybe. A betűk szintén hajlékonyak, indázóak voltak. Eppen a szabadon szárnyaló vonalrajz volt a gátja annak, hogy bár a szecessziós könyvek a *Gesamtkunstwerk* szellemében egységes arculatot kaptak – azaz ugyanaz a stílus hatotta át a könyv minden részét, minden elemét –, következetes, szigorú tipográfiai kompozíció nem jött létre.

A magyar szecessziós könyvművészet szintetizálta a különféle, főként angol és bécsi hatásokat, és úgy volt európai, hogy megteremtette, megőrizte sajátos magyar jellegét. Szimbolikus tartalom és dekorativitás, szárnyaló linearizmus és finom artisztikum éppúgy jellemezte, mint a burjánzó növényi díszítőelemek stilizálása vagy akár a magyar motívumok felfedezése és kompozícióba illesztése.

Falus könyvművészetében meghatározóak a vonalak, az ornamentelek, majd a színek és az egyre erősödő kontúrok. A vonal, amely uralja alkotásait, és megadja betűinek kézíráshoz hasonlatos lendületét, jellegzetes karakterét is, hihetetlen metamorfózison megy át. A vékony, végtelenbe kígyózó vonal sokáig megőrzi indázó hajlékonyságát, majd időnként letisztulva, kiegyenesedve az írásos betűsorok keretévé válik, hol pedig apróbb stilizált díszítőelemekkel gazdagodik. Később a megvastagodott vonal stilizált magyaros ornamentelek, virágdíszek szegélye, kerete lesz, dekoratív összehatást teremtve. Az erőteljes kontúrok színes ornamenteleket ölelnek körül *A Nyugat Könyvei* sorozat könyvfedelein, amelyek Falus legismertebb munkái.

Falusra is hatott az 1910-es évek erőteljes dekorativitása, karakteres ornamentikája. Erre az időszakra tehető a tipográfia megújítása, amely a Kner és a Tervan kiadónak köszönhető. Geometrikus, áttekinthető alapstruktúra, egységes, tiszta tipográfia, a nyomda-technikára, a szedéstechnika adta lehetőségekre építő, könnyen és sokrétűen variálható díszítőelemek (nyomdai körzetek) jellemzi a legnemesebb nyomdászati hagyományokat felelevenítő és ugyanakkor megújító könyvművészetet. A tipográfiai funkcionaliz-

mustól, a szigorú geometrikus struktúrától eltérően Falusnál a betűk elválaszthatatlanul összekapcsolódnak az ornamentikával, és meghatározó szerep jut a dekorativitásnak. A Nyugat kiadványai pregnánsan példázzák ezt a törekvést az 1910-es években, amelyekhez szellemiségükben a legközelebb Lesznai Anna tervei állnak.

Falusra hatott a körbezárt kompozíciók divatja, amit táncrendje is példáz, amikor a teljes felületet elborító ornamentikával ellentétben a művész a rendelkezésre álló felületnek csak bizonyos részét terítette be, erőteljes kontúrokkal határolt, karakteres díszítőelemekkel. Jaschik Álmós hasonló felfogását kell megemlítenünk, aki könyvkötéseinek közepét több ízben kör alakú mezőbe komponált ábrázolásokkal ékítette. Találunk nála példát arra is, amikor a művész a felületen szabálytalanul szórja szét a díszítőelemeket, a kép közepétől kifelé haladva egyre gyéribben elrendezve azokat – a két művész előzőképpírokat tervezett ebben a szellemben: *A Nyugat Könyvei* előzéklapja Falus alkotása, míg Náda Pál *Könyv a gyermekről* című kötetének előzéke Jaschik műve.

A *Nyugat* címlapjától és az induló könyvsorozatoktól (*Nyugat Könyvtár*, *A Nyugat Könyvei*) kezdve egészen *Az Estig*, lehetősége volt Falusnak olyan kiadványokat tervezni, amelyek sokakhoz eljutottak, széles rétegek ízlését alakították, és olcsóságuk révén bizonyították, hogy a minőség nem mindig és nem csak pénz kérdése. Ő volt az, aki markáns betűtervezéssel és a napilap reklámplakátjaival megszabta, kialakította *Az Est* című újság művészeti arculatát. Alkalmazkodóképességét, tradicionalizmusát bizonyítja viszont, amikor 1916-ban megrajzolta IV. Károly király koronázási esküokmányát. Így fért meg egymás mellett hagyomány és innováció ugyanabban az életműben.

HORVÁTH HILDA
művészettörténész

Jegyzetek

1. Zetelaki Orsolya: „... arcképvázlat Falus Elekről”.
http://toldyferenc.elte.hu/Zetelaki_Orsolya.pdf
(Hozzáférés: 2014. október 26.)
2. Lengyel Géza: Falus Elek és a Nyugat. *Nyugat*, 1932. 7. sz.
3. Dr. Sztrakonitzky Károly: Falus Elek. *Magyar Iparművészet*, 1911. 293.

A művésztelep „grand signeurje”¹

Falus Elek Kecskeméten

■ Falus Elek életművének pontos rekonstruálása rendkívül nehéz feladat. Munkássága egy-egy állomásáról gyakran csak szűkszavú beszámolókból értesülhetünk. Ugyanakkor kecskeméti éveinek már felsorolás jellegű összefoglalása is jelzi az életmű ezen szakaszának fontosságát: a kecskeméti művésztelep alapítója, a szőnyegszövő művészeti vezetője, a Városi Kaszinó enteriőrjének, valamint a Mátyás téri, egykori elemi népiskola homlokzati sgraffitójának tervezője. A korabeli tudósítások, illetve a sok esetben hiányzó források mégis árnyalják ezt a látszólag egyszerűnek tűnő

„képletet”. Egyszerre dicsérték kiváló eszéért és zsenialitásáért, irigyelték szerencséjéért és kárhoztatták szavahihetetlenségéért. Kritikusai kecskeméti tevékenységét iparművészeti kabarénak tekintették, és a művésztelep bonvivánjaként definiálták személyét.² Mindezek következtében Falus a kecskeméti művésztelep első korszakának (1909–1919) egyik legvitatottabb személyisége lett.

Ahhoz, hogy részleteiben is megismerhessük Falus Elek itt töltött éveit, részesei lehessünk a korabeli, „újraépülő” Kecskemét miliójének, képzetben „vág-

**A kecskeméti
szőnyegszövő
munkatársai / Team
of the carpet weaving
studio of Kecskemét**
[1911] *archív fotó*
(Kecskeméti Katona
József Múzeum,
Kecskemét) /
archive photo (Katona
József Museum of
Kecskemét, Kecskemét)

**Az egykori Városi
Kaszinó díszterme
(részlet), Kecskemét /
Ceremonial Hall
of the contemporary
Town Casino,
Kecskemét (detail)**
*1930-as évek első fele,
archív fotó, Bajtay
Ferenc felvétele /
first half of 1930s,
archive photo
by Ferenc Bajtay*

**Kézi csomózású
kefetartó.**

**Terv: Falus Elek /
Hand-knotted brush
holder designed
by Elek Falus
[cca. 1911]**

Kecskeméti Katona
József Múzeum,
Kecskemét / Katona
József Museum of
Kecskemét, Kecskemét
[38x20 cm]

junk neki a Csongrádi utcának; ez az út vezet a művésztelepre. [...] Mögöttünk marad a város, falusi kép bontakozik ki szemünk előtt. [...] Por annyi van, hogy a levegő állandóan rezeg az út fölött. Egyablakos, rikító színű viskók. [...] Ez az út vezet a művésztelepre. [...] a Műkert előkelő, szinte halálos csendjébe így lehet eljutni. [...] itt épül a művésztelep. A telepen nyolc épület készül. Az épületeket Jánszky és Szivessy műépítők tervezték. Van egy emeletes műterembérbház, egy iskola és hat villa. Az épülő hat villát hat művész foglalta le. Éspedig: Iványi Grünwald Béla, Jánszky Béla, Ferkai Jenő, Csók István, Olgyay Ferenc és Falus Elek.”³ A műterembérbház és a hat művészvilla jelenlegi – többszörösen átalakított – formájában is megkapóan szép. A „művészvilla-negyed” egymással átellenben lévő, első két lakóháza a művésztelep alapítóinak „mementója”. Iványi Grünwald Béla 1912 tavaszától, Falus ugyanez év nyaratól lakott a villában.⁴ Kecskeméti tevékenységük kezdete azonban már jóval korábbra, 1909-re tehető.

A kecskeméti művésztelep programjának (1909) leg-sarkalatosabb pontja a hazai iparművészet versenyképessé tétele volt, amire a több éven át külföldön élt, világhírű cégeknél is jelentős sikereket elért Falus Elek személye jelentette a „garanciát”.⁵ Az iparművészeti részleg eredeti elképzelésének legfontosabb dokumentuma a telep programjának Falus által kibővített, 1909 októberében írt terve. E szerint a művésztelep iparművészeti tevékenysége két részre oszlott volna: a városban létesített, nevelési és ízlésnemesítő célokra alapított szabadiskolára, illetve a telep kerekein belül működő iparművészeti részre. Az előbbi elsősorban a laikusok, az utóbbi kizárólag a művészek képzésére létesült volna. A vezetése alatt álló iparművészeti rész három részt ölelt volna fel: a kerámia-, a szőnyeg- és gyapjuszövő műhelyt, valamint a *Gesamtkunstwerk* eszméjét hirdető, festőművészekkel, szobrászokkal és építészekkel együttműködő tervezői műhelyt. Mindemellett elsődlegesnek tekintette a grafikai műfajok fejlesztését is,⁶ ezért 1910-ben a kecskeméti művészek közreműködésével megvalósítandó grafikai műhely felállítását tervezte.⁷ Felvázolt koncepciójának mégis csak egy töredéke valósult meg, amit indokolhatunk az iparművészeti műterem elmaradt felépítésével, de Falus jellemének hiányosságai is:

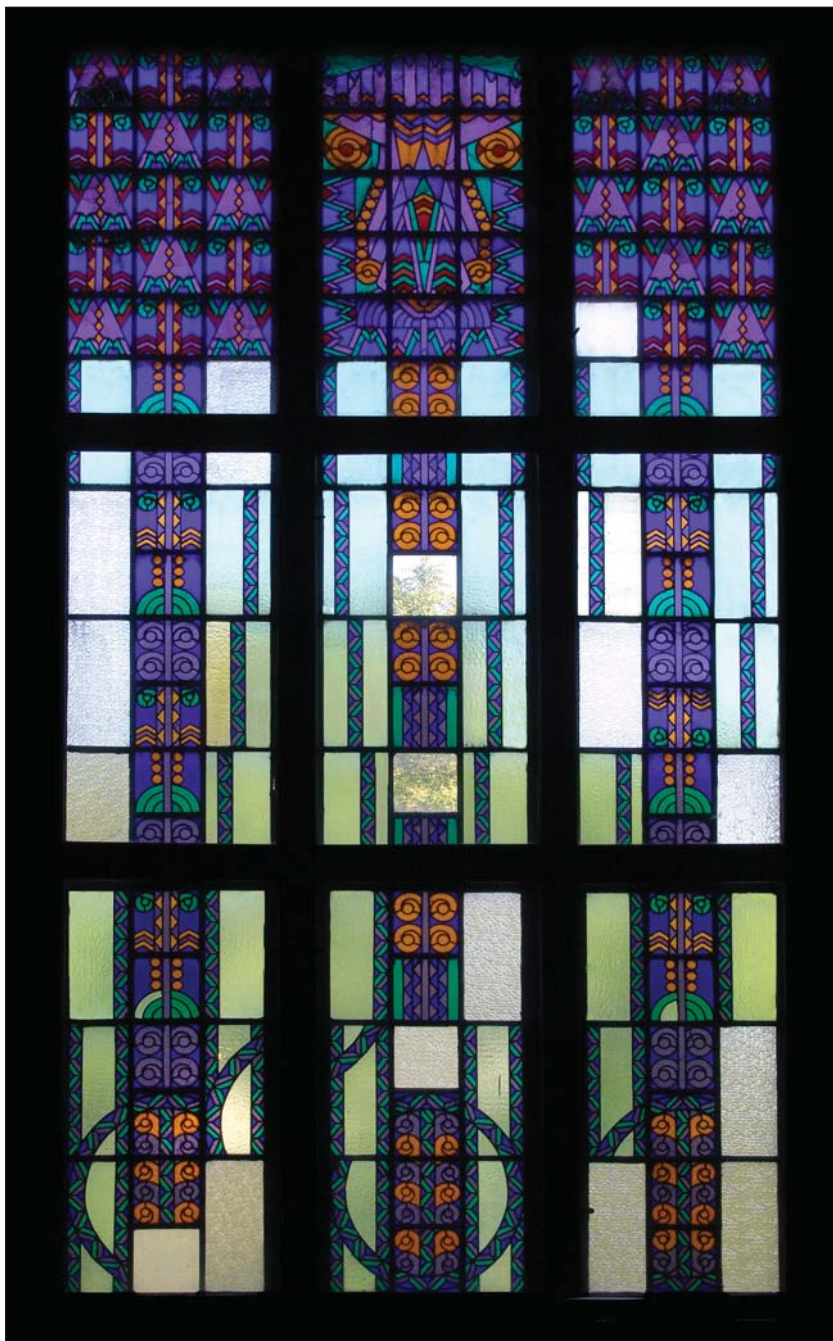
Foto: Kiss Béla

„Mindent nagystílusúen elgondol, megalapoz, s mire kivetlre kerülne a sor, már rég elfogyott az energiája.”⁸

Az 1909-es programalkotást követően Falus visszatérő vendég lett a városban. Életművének 1909-től 1913-ig tartó periódusában a Budapest és Kecskemét közötti ingázás osztotta meg energiáit. Így munkássága ezen időszakát csak fenntartással nevezhetjük

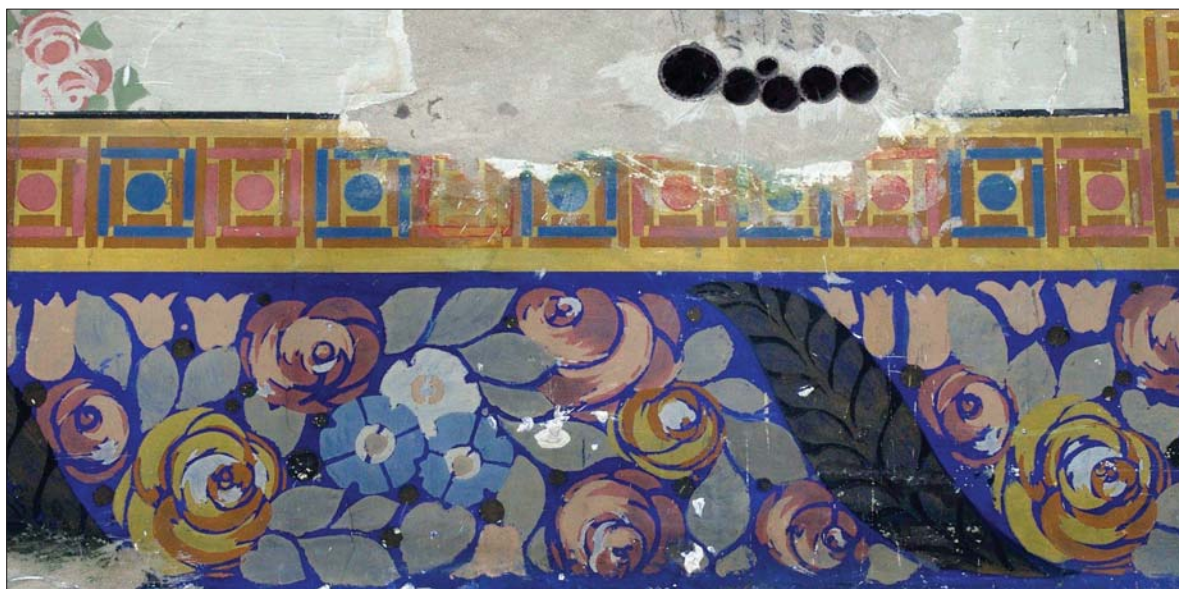
tisztán kecskeméti korszakának. Kétlakisága már önmagában is baljós árnyat vetett kecskeméti terveinek kivitelezhetőségére. Herman Lipót naplófeljegyzései alapján viszonylagos pontossággal meghatározhatjuk Falus Kecskeméten töltött napjait, illetve számba vehetjük ezen időszakban kapott egyéb megrendeléseit is. Az 1909 októberében megnyílt szőnyegszövő iskola művészeti vezetését 1910 júliusában vette át,⁹ e feladatköre 1912 szeptemberében, a szőnyegszövő iskola bezárásával ért véget. Ebben az időszakban egyszerre voltak jelen kimagasló megbízásai és hamar fellobbanó, de ugyanilyen hirtelenséggel kialvó tervei. Díszes címlappal látta el a Nyugat-könyveket és magát a folyóiratot is, címbetű- és egyéb rajzokat készített *Az Est* napilapnak, a kiadóhivatalt szintén a tervei szerint rendezték be. Díszleteket és jelmezt tervezett a Vígsháznak, közreműködött az 1912-ben megnyílt Ernst Múzeum enteriőrjének kivitelezésében is: az eredetileg színesre festett falak és a belső tér kisebb színes üveglakai, továbbá a múzeum egykori kiállításainak plakátjai és meghívói is tehetségét dicsérik.¹⁰ Mindeközben Kecskeméten „*feje felett [egyre] sűrűsödnek a neheztek fellegei. Kezdi elbanyagolni dolgait*”.¹¹ Az 1911. február 23-i közgyűlésen Falus hosszú távolléte, és indokolatlanul magas tiszteletdíja ellen emeltek szót. Sándor István főjegyző ekkor védelmébe vette Falust,¹² hamarosan bekövetkező művésztelepi „kálváriája” mégsem volt elkerülhető. A személyét ért támadások tovább mélyültek, rapszodikus tervezői tevékenysége folytán szinte lehetetlen volt biztosítani a folyamatos munkát. 1912. szeptember 30-án megszűnt a szőnyegszövő iskola.¹³ A kritikusok ennek okát kizárólag Falus hanyagságában látták, azonban a felvevőpiac hiányát mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül: „[a szőnyegeknek] *nemigen volt keletje, mert nagyon sokba kerültek [...]*”¹⁴

Falus Elek kecskeméti alkotásai formailag – beleértve a szőnyegszövő számára készült terveit is – olyan szerves egységet képeznek, amely gyakran az egyetlen kiindulópont a források „homályos foltjainak” tisztázására. Kecskeméti periódusának fennmaradt emlékei a tervei alapján készült szövések, a Városi Kaszinó díszítőfestése és az egykori Mátyás téri elemi népiskola homlokzati sgraffitói. Alkotásainak minde-

Fotó: Kiss Béla

Falus Elek:
Díszítőfestés az egykori
Városi Kaszinó dísz-
termében (részlet),
Kecskemét / Elek Falus:
Decorative painting
in the Ceremonial Hall
of the contemporary
Town Casino,
Kecskemét (detail)

Fotó: Kiss Béla

gyike azonos – hol síkba, hol térbe transzformált – motívumokra épül: stilizált levelek, virágkoszorúk, tulipánok, rózsák, gyöngyvirágok, százszorszépek, madarak.

A szőnyegszövőben elsősorban kézi csomózású perzsaszőnyegek, csomózott párnák, terítők és szőttesek készültek.¹⁵ A korabeli beszámolók szerint Falus szőnyegtervei színvonalukban meghaladták grafikai tevékenységét: „[...] a magyar közönség csak ezekben a finom színhatású és még finomabb rajzú szőnyegekben ismeri meg igazán Falus Eleket. Ezekben fog rájönni, hogy milyen hatalmas ornamentális nyelvjárással rendelkezik s mennyire rendelkezésre áll minden dekoratív készség.”¹⁶

Kecskeméti műveit számba véve az egyik legérdekesebb kérdés az egykori Városi Kaszinó üvegablakai kapcsán merül fel. Az egykorú források a díszterem kifestését Falus Elek és Herman Lipót közös munkájaként határozták meg, a színes üvegablakokról azonban nem tettek említést.¹⁷ Ha a díszterem bizonyíthatóan Falus által készített ornamentális díszítőfestését, valamint egyéb alkotásainak formavilágát összevetjük az üvegablakok geometrizáló mintáival, lényegi formai és stílusbeli eltérésre figyelhetünk fel. Mindez kérdésessé teszi Falus feltételezett szerzőségét, és to-

vábbi kutatásra ösztönözhet. Az építészpáros, Jánszky Béla és Szivessy Tibor 1910-es évekbeli tervei, különös tekintettel a Városi Kaszinó homlokzati rajzára fontos tanulsággal szolgálnak. Ez utóbbin az üvegablakok osztása, geometrizáló díszei jelentős egyezést mutatnak a megvalósult állapottal. Egyéb tervrajzaiakon, enteriőrök és ablakok díszítésénél – például a budapesti Somló-villa (1912), Festetics-palota (1914) – szintén feltűnnek a kaszinó üvegablakaihoz hasonló, geometrizáló minták.

Falus Jánszkyékkal való együttműködésére Kecskemét mellett, Szolnokon is találunk példát. A Jánszky Béla és Szivessy Tibor által tervezett szolnoki épületen (Szapáry út 28.) a kecskeméti népiskola homlokzati sgraffitóinak párhuzamát találjuk. Az épületek elkészülte nagyjából egy időre, 1912–1913-ra tehető.¹⁸ Falus építészekkel való együttműködése eszünkbe juttathatja a művésztelep kibővített programjában megfogalmazott elképzelését, a tervezői műhely tervét, amely a festőművészek, szobrászok és építészek együttműködésére épült volna. Homlokzati sgraffitóit címlapjai (pl. *Jung Ungarn*, Nyugat-könyvek) térbe helyezésének tekinthetjük. Lengyel Géza *Véletlenek* című novelláskötetéhez készült könyvborítója feltű-

Az egykori Városi
Kaszinó színes üveg-
ablaka, Kecskemét /
Stained-glass window
of the contemporary
Town Casino,
Kecskemét

ban elhagyta a művésztelepet. „Kétségtelen, hogy az egész művésztelep neki köszönheti létesülését, s mire megindul, éppen ő az, ki az első disszonáns hangot belevegyíti a harmóniába. De kár Falusért, kár a jó ügyért.”¹⁹

MONORI LAURA
művészettörténész

Jegyzetek

1. A művésztelepen. Hol van a forradalom. *Magyar Alföld*, 1912. július 28. In: Sümegi György: *A Kecskeméti Művésztelep dokumentumai (1909–1919)*. Budapest, 2009. 164. A korabeli „grand seigneur” kifejezés jelentésére a francia és angol „grand seigneur” szavakból következthetünk: egyszerre jelöl nagyurat és nagyúri viselkedését.
2. A maradiság felé. Beszélgetés Iványi Grünwald Bélával. *Magyar Alföld*, 1912. augusztus 4. In: Sümegi 2009. 166.
3. Dániel József: A kecskeméti művésztelep. *Budapesti Hírlap*, 1911. június 3. In: Sümegi 2009. 131.
4. Herman Lipót: *Napló*, Kecskemét, 1912. jún. 10. In: Sümegi 2009. 153.
5. *Iványi Grünwald Béla művésztelep programja*, Nagybánya, 1909. július 17. In: Sümegi 2009. 14.
6. Falus Elek: *Részletes program a Kecskeméten terbe vett iparművészeti munkásságról*, 1909. október. In: Sümegi 2009. 23–26.
7. Herman Lipót: *Napló*, Kecskemét, 1910. szept. 23. In: Sümegi 2009. 101.
8. Herman Lipót: *Napló*, Pilisszántó, 1910. máj. 25. In: Sümegi 2009. 90.
9. Sümegi György: *A Kecskeméti Művésztelep*. Budapest, 2011. 90.
10. Herman Lipót: Falus Elek. *Magyar Művészet*, 1933/8. 225–240.
11. Herman Lipót: *Napló*, Pilisszántó, 1910. máj. 25. In: Sümegi 2009. 89.
12. *Közügylési jegyzőkönyv az 1911-ik évről. Dr. Gazó Béla bizottsági tag felszólalása a városi szőnyegszövő ügyében*, 1911. február 23. In: Sümegi 2009. 122–123.
13. Sümegi 2011. 92–93.
14. *Kiss Margit a Kecskeméti Szőnyegszövőőről*, 1910–1911. In: Sümegi 2009. 121.
15. Ifj. Gyergyádesz László: *A Kecskeméti Művésztelep első korszaka (1909–1919)*. Kiáll. kat., Kecskeméti Képtár, 2011. Szerk. ifj. Gyergyádesz László. Kecskemét, 2011. 8. A kutatásaim során nyújtott segítségért ezúton is szeretnék köszönetet mondani ifj. Gyergyádesz László művészettörténésznek.
16. Dr. Sztrakoniczky Károly: Falus Elek. *Magyar Iparművészet*, 1911. In: Sümegi 2009. 143.
17. Az „új” kecskemét. Kecskemét új középületei. *Interieur*, 1912/I. 15–16., 21.; Herman 1933. 239.
18. *Évi jelentés a kecskeméti községi népiskolákról*. Szerk. Kerekes József. Kecskemét, 1910–1914.
19. Herman Lipót: *Napló*, Kecskemét, 1912. június 24. In: Sümegi 2009. 156.

Sgraffito a Mátyás téri egykori elemi népiskola külső falán, Kecskemét, Bethlen krt. 65.
Terv: Falus Elek / Sgraffito on the external wall of the contemporary primary school at Mátyás Square. 65 Bethlen Blvd., Kecskemét.
Design by Elek Falus

nő kompozicionális hasonlóságot mutat kecskeméti sgraffitóival.

Falus viszonylag rövid ideig kötődött Kecskemét-hez, ez az időszak mégis művészete legtermékenyebb korszaka volt. A személyét ért támadások, valamint a művésztsáival való konfliktusa következtében 1913-

Karácsonyi és újévi anzikszok

Fotó: Friedrich Kriztina

Soon Hyuk Lee
újévi üdvözlőlapja /
New Year greeting card
from Soon Hyuk Lee
[1992] *papír, offset /*
paper, offset
[12,8x18,5 cm]

Hegyí Ibolya:
Üdvözlőlap /
Ibolya Hegyi:
Greeting card
[2013] *papír, zselés*
toll, fémszál / paper,
gel pen, metal thread
[7x20,9 cm]

Fotó: Friedrich Kriztina

■ Mintegy másfél századdal ezelőtt, amikor az ipari forradalom műhelyében: Nagy-Britanniában Henry Cole postára adta karácsonyi – képes – üdvözlőlapját, új grafikai alkotói terület született meg. Természetesen nem volt előzmények nélküli, de a postai kézbesítéssel és a szabványformával új típust indított máig tartó útjára. Az idő során sokféle változat jött létre belőle a kézi rajzoktól az iparilag előállított képeslapokon át a hangzó, zenével kísért üdvözlőtekig. Lényegük azonban közös e küldeményeknek: megemlékezés, együttes örvendezés az ünnepek alkalmából, és jókívánságok az elkövetkező időre.

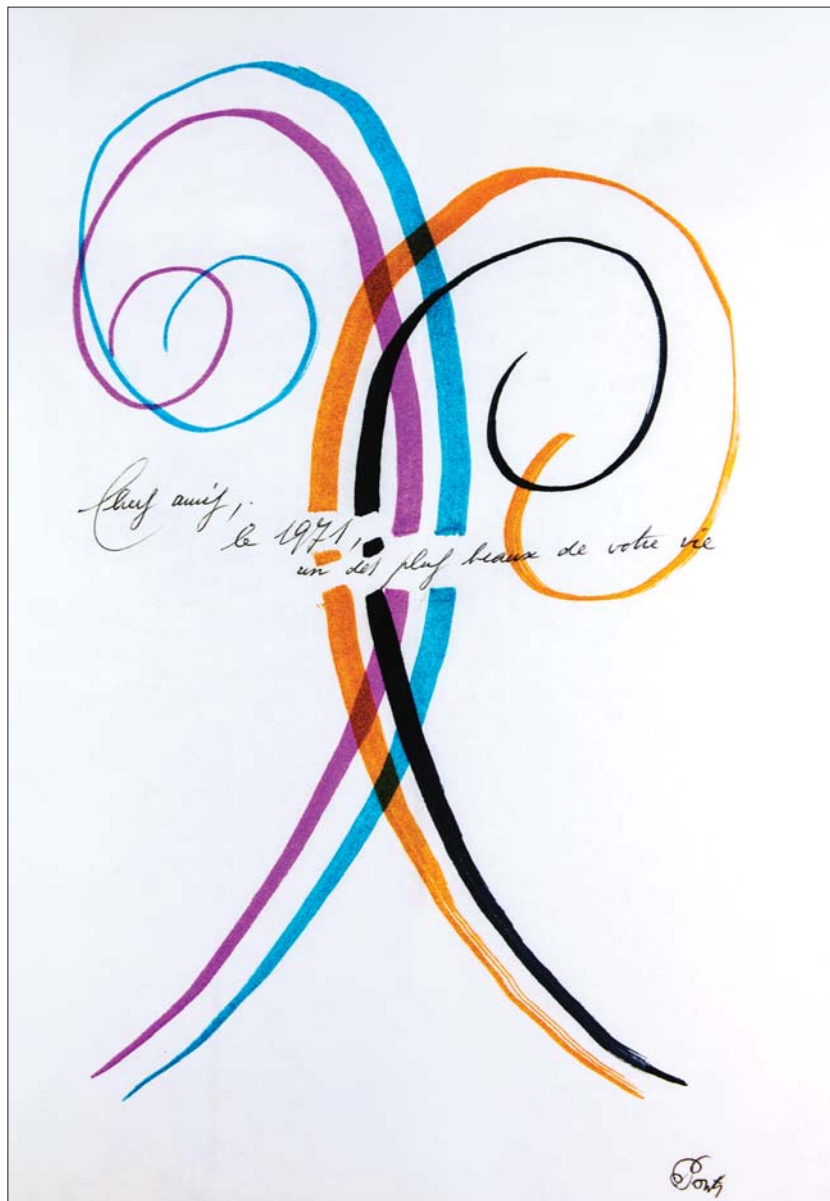
Az egyes népek és az egyes emberek mindezt eltérő módon teszik nemzeti, vallási hagyományaik és egyéni kultúrájuk szerint, különféle stílusban és színvonalon. A küldemények így nemcsak az ünnepekről és a megemlékezésről szólnak, de beszédesek feladójukról és többféleképpen üzennek címzettjüknek. Al-

Zofia Szydlowska üdvözlőlapja /
Greeting card from Zofia Szydlowska
 [1967] *papír; kivágásos díszítés /*
paper; scallop [13,8x9,8 cm]

kalmassak az ünnepek megidézésére épp úgy, mint küldőjük révén közös élményeik felidézésére; megőrizhető üzenetek a múltból tárgyi, vizuális értékeik révén is. Így őrzök magam is néhányat közülük emlékeforrásként és művészi kvalitásuk alapján egyaránt; jó kézbe venni őket az ünnepek alkalmával.

A legkorábbiak közül valók Gio Ponti, a sokoldalú 20. századi olasz építész, tárgytervező, író, festő és nem utolsósorban a múlt század első negyedétől máig élő *Domus* folyóirat alapítójának rajzos üdvözletei. A hatvanas évek végétől – haláláig – érkeztek a nove-

Gio Ponti: Rajzos üdvözet /
Gio Ponti: Greeting card with drawing
 [1971] *papír; filctoll /*
paper; felt pen [20,8x29,8 cm]

cento jegyében fogant, de hosszú élete vége felé a késő modern kompozíciós sajátosságait is mutató – A4-es méretű, képeslapformára hajtogatott – finom vonalú rajzok. Elővé mindenkor felidézük az 1968 gyönyö-

rú őszén, milánói stúdiójában megismert idős, törekény mestert; egész munkásságát korai iparművészeti tárgyaitól a *Pirelli toronyház*ig, és mindezek mögött meglévő őszinte érdeklődését kultúránk iránt.

A hatvanas évek második feléből való az a kézműves-népi jellegű, de korántsem ennyire személyes hangú lap is, amelyet Varsóból, Zofia Szydłowska, a Lengyel Formatervezési Tanács csodálatos elnök asszonya küldött 1967 karácsonyára. A *Lad* hagyományait, a nemzeti karaktert mindvégig érzékenyen őrző lengyel formatervezés ez idei tárgyai is épp úgy felsejlenek mögüle, mint a kelet-közép-európai régióba tartozó országok formatervezési intézményei tanácskozásának karácsony előtti, felejtethetetlen búcsúhangulata.

Számos szép és emlékezetes, egyedi és ipari előállítású üdvözlőlap jött még az évtizedek során New Yorkból és Glasgow-ból, Párizsból és Szöulból, Tokióból és Kolozsvárról, olykor újra meg újra. Némelyik intézménye magas minőségét hirdeti elsősorban – feladója kitüntető figyelme ellenére is, mások egyéni alkotóikról beszélnek inkább. Ki így, ki úgy éli meg az ünnepek örömet, és osztja meg érzéseit barátaival. Mindazonáltal napjainkra sajnálatosan megfogyatkozott a számuk. Felváltották őket az új kommunikációs technika kínálta lehetőségek: e-mailek képpel és kép nélkül, valamint a még jellegzetesebb sms-ek, amelyek gyorsak, célszerűek, de személytelenek a szívéllyességük ellenére is.

Mindig vannak azonban szívet melengető kivételek, hagyományörzők és új hagyományt teremtők. Évről évre örömmel várom és kapom kézhez Hegyi Ibolya műves, ünnepi üzeneteit. A kitűnő kárpitművész gonddal készített ünnepköszöntő munkái Gio Ponti ihletett rajzai mellé illeszthetők; a megkülönböztető egyedi formára hajtogatott-vágott finom színhangulatú levélpapírból alkotott üdvözlőlapok – egy-egy leheletfinom fémszállal átkötve-díszítve – síkból térbe forduló filigrán műtárgyak.

ERNYEY GYULA
design történész

Gio Ponti: Rajzos üdvözet /
Gio Ponti: Greeting card with drawing
[1972] *papír, filctoll / paper, felt pen*
[20,8x29,6 cm]

A szombathelyi Weöres Sándor Színház grafikai arculata

Beszélgetés Bonyhádi Károly grafikusművésszel

Bonyhádi Károly tervezőgrafikus, fotográfus.

1981-től a Művészeti Alap grafikai szakosztályának, 1981-től 1986-ig pedig a Fiatalok Fotóművészeti Stúdiójának is tagja. Számos hazai és külföldi, csoportos és egyéni grafikai és fotókiállítás résztvevője.

1995 és 2005 között tervezőszerkesztője volt a Szombathelyen megjelent *Leopold Bloom* című művészeti kiadványnak. 2004 és 2010 között a *Pannon Termál Magazin* művészeti vezetője. 1996 óta tipográfiát és tervezőgrafikát tanít a Szombathelyi Művészeti Szakközépiskolában. 2008-tól a Szombathelyi Weöres Sándor Színház grafikus tervezője.

Tervezőgrafikai tevékenységén belül kiemelten foglalkozik grafikaiarculat-, csomagolás-, plakát-, könyv- és laptervezéssel, valamint tipográfiával.

próbálkozás után 2007-ben kezdődött meg az egykori határőrségi kultúrház átalakításával és bővítésével Szombathely első klasszikus értelemben vett önálló színházának megépítése és állandó társulattal a működése. A családi hangulatú színház grafikai arculatának alakítója Bonyhádi Károly grafikusművész.

– *Hogyan kerültél a színház „közelébe”, hogyan lettél grafikai arculatának alakítója? Hogyan született meg az embléma ötlete?*

– 2007 nyarán röppent fel a hír – végre megvalósulhat a szombathelyiek régi vágya –, a városnak önálló színháza lesz.

Még az év őszén, az új színház arculatának grafikai megtervezésére néhány grafikus kollégával együtt engem is felkértek. Jordán Tamás, a színház – akkor még leendő – igazgatója szeptemberben közölte velem a jó hírt: a zsűri az én pályamunkámat fogadta el, így lehetőségem nyílt az arculatterv megvalósítására. Az új színházat Weöres Sándorról nevezték el, így a logótervem kiindulásaként az író monogramját

→
Bonyhádi Károly:
Az ember tragédiája,
plakát /
Károly Bonyhádi:
The Tragedy of Man.
Poster
[2011] *ofsztet / offstet*
[70x50 cm]

Bonyhádi Károly:
Bérlettkok /
Károly Bonyhádi:
Season ticket cases
[2009–2011] *ofsztet /*
offstet [21x9 cm]

■ *A dualizmus kori formálódó kulturális életnek a zene mellett fontos része lett a színház is. Különböző játszóhelyek mellett a millennium körüli években több megyeszékhelyen építettek állandó kőszínházat. Ebből a színházépítési „mozgalomból” Szombathely „kimaradt.” Igaz, 1880-ban a városháza épületében kialakítottak egy színházat is, de 1907-ben tűzveszélyességi okokra hivatkozva bezárták. 1909-ben egy nyári aréna-színházzal igyekeztek pótolni, ez 1911-ben le is égett. 1910-ben a mai Savaria Múzeumhoz kapcsolódóan épült egy nagyméretű úgynevezett kultúrház, amely az 1960-as évek elejéig a színházi előadások színhelye is volt. Vele párbuzamosan – szintén nyári színházként – működött az 1914-ben fából készült újabb aréna, amit 1929-ben bontottak le. Az 1928-ban megnyílt mozinak színházi funkciót is szántak, de itt sobasem tartottak színielőadást. Az 1960-as évek elejétől pedig máig is a Művelődési és Sportház színpadán láthatnak előadásokat a nézők. Ám ez az épület sem színház. Többszöri*

Weöres Sándor Színház színháznívító előadás: 2011. január 21. 19 óra

MADÁCH Imre

Az ember tragédiája

CSONKA Szilvia • MERTZ Tibor • SZABÓ Győző • Rendező: JORDÁN Tamás

színházunk és előadásaink: Weöres Sándor Színház Jégrendező - Szombathely, Király u. 11. - Telefon: 94-308-738 - E-mail: jegy@weosz.hu - www.weosz.hu

választottam alapmotívumként. Két variációt készítettem. Pályázatomban – a hozzám közelebb álló logó – WS jele egy stilizált labirintust formázott, utalva a szerző egy korábbi művének fő alakjára: Théseusra.

A nyertes logóm azonban nem ez, hanem a másik változat lett, amelyen az összekapcsolt WS jelnek többféle értelmezése is lehetett: Szombathely ókori történelmére utaló római oszlopfő a W betűben, a költészetet szimbolizáló stilizált lant alakja, vagy az S betű – szintén ókori ornamentikát idéző dupla spirálja. A logó elegáns barnás-vörös színe szintén a város római kori eredetére utal.

– *Mire terjedt ki a megbízatásod?*

– Tervezési feladataimhoz Jordán Tamás nagyfokú szabadságot adott, így ezek átfogják a színház szinte minden olyan kommunikációs formáját, amelyek vizuális elemeket tartalmaznak. Ezek egyfelől a színház arculatának grafikai megjelenítésére: logó, névjegy, levélpapír, belsőépítészeti információs rendszer, belépőjegyek, bérletek, havi műsorfüzetek és egyéb propagandaanyagok, kiadványok tervezésére, illetve konkrét színházi előadások, rendezvények grafikai anyagainak: plakátok, műsorfüzetek, szórólapok, DVD-borítók tervezésére terjednek ki.

Azt mindenki tapasztalhatja, hogy az utóbbi években, évtizedekben az egykor változatos, színvonalas kulturális plakátok nemcsak kiszorulóban vannak, hanem el is tűntek az utcáról. Ebben a helyzetben különleges ajándék egy grafikusnak, ha ilyen műfajú felkéréseket kap. A Weöres Sándor Színház évi nyolctíz bemutatója az egyedi plakátok megtervezésén túl arra is lehetőséget teremt, hogy azok magukon viselve tervezőjük stílusjegyeit összeadódnak a színház már meglévő grafikai képével, tovább gazdagítva azt.

– *Hogyan kezdesz a tervezőmunkához? Nyilván elolvasod a szövegkönyvet, talán a rendezői példányt is; részt veszel a próbákban is?*

– Mint minden más tervezőgrafikai feladatnál, a téma megismerésével kezdődik a munka. Igyekszem a legtöbb információt „begyűjteni” az előadásról. Elolvasom a szövegkönyvet, esetenként, ha irodalmi adaptációról van szó, újraolvasom az eredeti művet. De sajnos az is előfordulhat, hogy csak a próbákban találkozom először a darabbal.

– *Mennyire dolgozol együtt a rendezővel, a díszlettervezővel? Ők mondják meg, mit ábrázoljon a plakát?*

– A színház – más művészeti ágakkal összevetve – jóval összetettebb élményt adhat. Egyszerre képes

hatni az irodalom, a zene és a látvány eszközeivel – mindezt jelen időben teszi, bevonva a nézőt a törté-
nésbe, a pillanat részesévé avatva őt. Ennek a világ-
nak meghatározó résztvevője a rendező. A Weöres
Sándor Színházban bemutatott darabokat – vendég-
rendezőként, évadonként visszatérve – a szakma ki-
válóságai viszik színre: Valló Péter, Mohácsi János,
Jeles András, a cseh Ivo Krobot, Béres Attila – és nem
utolsósorban a színész-direktor-rendező házigazda,
Jordán Tamás.

A tervezőgrafikus számára megtisztelő és egyben
felelősségteljes feladat az említett rendezők színházi
csapatának részese lenni. Plakátjaim grafikai tervét
többnyire a rendezővel való konzultáció nyomán ké-
szítem el, de gyakorta a már kész plakátterveimből
választja ki a számára megfelelő változatot. Lehető-
ség szerint a díszlettervezővel a próbafolyamat elején
egyeztetek, hiszen a darab látványvilága nem sokkal
a bemutató előtt áll össze, de addigra már a plakát is
nyomdakész.

– Mik a plakátok megalkotásának legfőbb szempontjai,
és azt hogyan jeleníted meg az alkotáson? Nagyon beha-
tárol-e a költségvetés?

– Természetesen mint minden alkalmazott művé-
szeti műfajban, a tervezőgrafikában is az alkotónak
több szempontnak meg kell felelni. Egy színházi pla-
kát esetében például annak tükröznie kell a művet, a
rendezés koncepcióját, fel kell keltenie a közönség
figyelmét – mindezt a grafikusművész interpretáció-
jában, az ő kézjegyével. Színházi grafikáimban, pla-
kátterveimen igyekszem egyszerű, tömör módon fo-
galmazni, amire különösen alkalmas a tipográfia esz-
közrendszere. Sokszor az előadásokhoz egyedileg
tipografizált címlogót is tervezek, ami a plakáton, mű-
sorfüzeten és egyéb marketinganyagokon is megje-
lenhet. A plakátok képanyagaként gyakran saját ké-
szítésű monokróm fotókat használok fel.

A színházak költségvetése – mint az köztudomású –
meglehetősen szűkre szabott, és ez egy vidéki színház-
ra még inkább érvényes. Ez a korlátozás elsősorban
a színházi marketing hatásfokát mérsékli, a tervezés
művészeti oldalát ez nem érintheti – ellenkezőleg –,
még kreatívabb munkára sarkallja a grafikust. Ilyen
helyzetben egy plakátmegrendelés nem csupán finan-

ciális bevételi lehetőség a grafikus számára, hanem
sokkal értékesebb annál: szakmai kihívás.

Egy tervezőnek jó hír, ha a színházi jegyiroda mun-
katársaitól arról értesül, hogy plakátjaira lelkes gyűj-

Bonyhádi Károly:
Márczius, plakát /
Károly Bonyhádi:
March 1848. Poster
 [2009] *ofszet / offset*
 [70x50 cm]

tők „vadásznak”, és ezt az örömet csak fokozza, ha az érdeklődés nyomán a színház elhatározza, hogy a leg-sikerültebb darabokból válogatott, és nagyméretű, 12 oldalas plakátnaptárral lepi meg közönségét. Ez a 2014-es esztendőre meg is valósult.

– *Munkáid mennyire és hogyan tudják megjeleníteni, közvetíteni a színház arculatát?*

– A Weöres Sándor Színház népszínház abban az értelemben, hogy a színházi repertoár egyaránt képvisel művészszínházi és közönségszínházi vonulatot is. Ez a kettős igény nyilvánvalóan a plakátjaimon is számon kérhetően megjelenik, azonban nem tagadom, hogy az ízlésemhez közelebb áll a tipográfiai kísérletező kedv és a korszerűbb képi formanyelv használata, de mindezt mindig keretek közé szorítja a kommunikáció „üzembiztos” működtetése.

– *Arról már szóltál, és mindnyájan tapasztaljuk, hogy*

Bonyhádi Károly:
Kabaré, plakát /
Károly Bonyhádi:
Cabaret. Poster
 [2011] *ofszet / offset*
 [70x50 cm]

Bonyhádi Károly:
A félkegyelmű, plakát /
Károly Bonyhádi:
The Idiot. Poster
 [2013] *ofszet / offset*
 [70x50 cm]

a kulturális plakátok szinte teljesen eltűntek az igénytelen kereskedelmi és politikai plakátok rengetegében. Az általában tervezettek azonban méreteik miatt így sem lennének észrevehetőek az óriásplakátok erdejében. Hol láthatók a te plakátjaid?

– Természetesen szívesen vennénk, ha három-négy frekvencián tudnánk óriás méretűeket elhelyezni. A megvalósításnak gazdasági okai vannak. Így elsősorban közintézményekben – iskolákban, néhány munkahelyen –, leginkább azokban az épületekben láthatók, ahonnan a színház közönsége érkezik. Szerencsére az „apróbb” anyagok közkezen forognak, így ezek részint pótolják a plakátok eleve biztosította propagandafeladatait.

GÁL JÓZSEF
 szakíró

A fotókat a művész bocsátotta rendelkezésünkre.

Európai árnyképművészet egykor és ma

■ Árnyképek segítségével értékes szakmai kapcsolatok létesülnek, barátságok születnek Földünk különböző, távoli pontjain élő és alkotó művészek között, mondta a közelmúltban egy nemzetközi papírművészetet bemutató kiállítás megnyitóján Chen Jing (magyar átirással Csing Csen), a Nanjingben (Kína) működő Művészeti Egyetem árnyképkészítő tanszékének professzora.

Az elmúlt évtizedekben, pontosabban az 1990-es évektől, szemmel láthatóan megnőtt az érdeklődés az árnyképkészítés iránt. Ezt a korábban kicsit lesajnált, porosnak és édeskésnek, sőt sokak szerint dilettánsnak tartott műfajt egyre több művész fedezte föl ismét, és emelte az alkalmazott művészetek közé, az őt megillető, méltó helyre.

TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

Az árnyképkészítés nagyjából azonos korú a papír születésével, első emlékeit Kínában, Kr. után 105-re datálják. Többen próbáltak már közös pontokat találni a kínai és az európai papírművészeti alkotások között, és bár a színes árnyképeknek számtalan tradíciója honos Kínában, hiányoznak azok a szöveges és

Ruth Graf: Moderne Heilpflanzen (Modern gyógynövények), árnykép / Ruth Graf: Moderne Heilpflanzen (Modern Herbals).

Silhouette

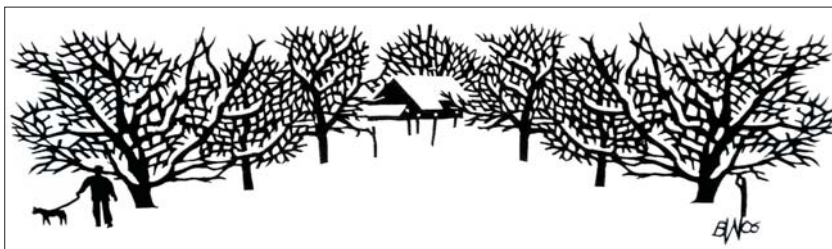
[2012] *papír; ollóval vágott / paper; cut with scissors*
[35x75 cm]

tárgyi bizonyítékok, melyek egyértelműen igazolnák a két, egymástól nagyon távoli világ közötti rokonságot. Georg Jacob orientalista (1862–1937) volt az első, aki a nyugat-európai árnyképkészítés gyökereinek kutatása során perzsa nyomokra bukkant. Állításait azonban Martin Knapp művészettörténész és műgyűjtő hamarosan megkérdőjelezte, szerinte ugyanis nem mutatható ki rokonság az európai és a keleti árnyképkészítés között.

Európában az árnyképkészítés első jeleivel a 17. században találkozhatunk, ekkor készültek a „fehér árnyképek”, melyekhez alapanyagul pergament vagy egyszerű fehér papírt használtak. Az első árnyképek témájaként uralkodók portréit, tájképeket, csendéleteket, vadászjeleneteket, különféle épületeket választottak. Az elkészült képeket albumokba rendezték vagy bekeretezték. Közép- és Nyugat-Európában, elsősorban az osztrák, délnémet és svájci kolostorok apácai körében terjedt el, hogy a különféle szenteket ábrázoló, kegytárgyként megvásárolható képeket – árnyképtechnikával készült – keretbe foglalták. A kor textiliparából kölcsönzött motívumok hatásait is tükröző, csipkémintával szegett szentképeket imakönyvekben könyvjelzőként használták. Hamarosan Németalföld lett az árnyképkészítés centruma. A plasztikus hatású alkotásokat itt is elsősorban hölgyek készítették, Johanna Koerten-Blok (1650–1715) és Elisabeth Rijberg (1670–1721) neve maradt fenn a korszakból. Hama-

← **Klaus Berger: Wie diere Anke (Könnyedén), árnykép / Klaus Berger: Wie diere Anke (With Ease). Silhouette**
[2006] *papír; késsel ollóval vágott / paper; cut with knife and scissors* [15 x17,5 cm]

Bruno Weber:
Verschneite Landschaft
(Havas táj), árnykép /

Bruno Weber:
Verschneite Landschaft
(Snowy Landscape).

Silhouette

papír, késsel vágott /
paper, cut with knife
[23x30 cm]

rosan a különféle kézimunka-technikák, mint a kötés és horgolás is hatottak az árnyképek stílusának alakulására, fejlődésére.

A 18. században tűnnek fel először a „fekete árnyképek”, a köztudat a mai napig ezt érti elsősorban az árnykép fogalmán, annak ellenére, hogy továbbra is készülnek fehér árnyképek. Angliából indult el, Franciaország közvetítésével jutott el az új kifejezési mód, a portré-sziluet divatja a mai német nyelvterületre, ezeket a darabokat a mai napig a német klasszikus művészet fontos dokumentumaiként tartják számon.

Érdekes történet fűződik a sziluet elnevezéshez. Névadójának Étienne de Silhouette francia pénzügyi szakembert (1709–1767) tartják, akinek nevéhez számtalan, szigorú, lakosságot sújtó, anyagi jellegű megszorítás kapcsolódik. Sok más mellett támadta a költséges és időigényes portréfestészetet is, helyette az egyszerű, gyors és olcsó árnyképkészítést támogatta. Ennek nyomán született meg az „à la Silhouette” kifejezés, mellyel az olcsó, egyszerű megoldásokat illeték. Hamarosan egész Európában elterjedt a papírból kivágott portréknak ez a fajta, máig is használatos elnevezése.

A klasszicizmus kora kedvezett a sziluet további térnyerésének, hamarosan meghódította a felsőbb társadalmi köröket is. Élethű ábrázolásmódjuknak köszönhetően a kor fontos dokumentumainak tekinthetők ezek az alkotások, a hamarosan elterjedő, fototechnikával készült portrék izgalmas előfutárai. Sajnos, a sziluet felfelé ívelő karrierjét a fotó megjelenése (1839) hamarosan derékba törte. A sziluetet minden különösebb előrajzolás nélkül, spontán, szinte pillanatok alatt vágták ki a papírból.

A romantika korában a portrékat felváltják az életképek. Egyik kiváló mesterük Luise Duttenhofer

(1776–1829), akinek képei már-már különleges térhatással is bírnak. Philipp Otto Runge (1778–1875) máig népszerű virágábrázolásai fehér technikával készültek. A világhírű, dán mesemondó Hans Christian Andersen (1805–1875) is több, élénk fantáziával megalkotott, fehér árnyképet hagyott az utókorra.

A biedermeierben az árnyképeken megjelennek az enteriőrök jellegzetes berendezési tárgyai, így bútorok, edények és ékszerek is.

A 19. század végén újabb fellendülés tapasztalható az árnyképkészítés területén. A drezdai költő, Ferdinand Avenarius (1856–1923) az általa alapított és kiadott *Der Kunstwart* művészeti lapban új megvilágításba helyezi az árnyképet, amivel pezsdítően hatott kora fiatal művészeire és dilettánsaira egyaránt. Ennek eredményeként számtalan, árnyképeket felvonultató és népszerűsítő kiállítás született. Divatba jöttek az árnyképekkel díszített képeslapok és naptárak is. A kor szak legnevesebb művészei között említendő Johanna Beckmann (1868–1941), aki meseillusztrációi révén szerzett nevet és Rolf von Hoerschelmanni (1885–1947), a Schwabinger Schattenspiele munkatársa. E sikeres, termékeny időszaknak az első világháború vetett véget.

AZ ÁRNYKÉPKÉSZÍTÉS NAPJAINKBAN

Amikor Henri Matisse (1869–1954) a párizsi Musée National d'Art Moderne-ben egész falat betöltő, hatalmas, vágott technikával készült képeit kiállította 1949-ben, a kritikusok nem fogadták túlzott lelkesé-

→
Hans-Jürgen Glatz:
Heimelig (Otthonos),
árnykép /
Hans-Jürgen Glatz:
Heimelig (Homey).
Silhouette

papír, ollóval vágott /
paper, cut with scissors
[30x46 cm]

déssel. Közben nagyot változott a világ, több évtizeddel később ismét keresettek az árnyképek. A nemzetközi érdeklődés az 1990-es években fordul látványosan e régi technika felé, amikor a művészek egy része ismét fölfedezi a papírban rejlő, csodás lehetőségeket. A Német Árnyképkészítők Egyesületének (Deutscher Scherenschnittverein) szakmai lapja, a *Schwarz auf Weiss* egyre színvonalasabb alkotásokat közöl. A profi művészek mellett hamarosan megjelenik egy másik csoport is, a hobbiművészeké, akik autodidakta módon, a kiállításokon látottak segítségével képezik magukat. Közülük többen igen színvonalas alkotásokkal jelentkeznek.

Napjainkban az árnyképkészítés változatosabb, gazdagabb, mint bármikor is korábbi története során. E művészet újjászületésének hátterében különféle izgalmas, eddig ezen a területen nem alkalmazott anyagok, formák, motívumok, technikák fedezhetők föl. A pop art 1960-as évekbeli térhódításával hozzászoktunk ahhoz, hogy az addig giccsesnek, régimódinak tartott, idegen szubkultúrát képviselő alkotásoknak is lehet helyük világunkban, segítségükkel teljesen új távlatok nyílnak a művészek számára.

Ez az újra felfedezett árnyképkészítő technika nemcsak a nemzetközileg ismert művészeket, hanem az amatőröket is magával ragadja. Alkalmazási területe rég túllépte a hagyományos grafikák léptékét, nemegyszer lakások, középületek falait, kirakatokat, kiállításokat díszítő elemként jelenik meg. Újdonságnak számítanak a szoborszerű darabok és az installációs elemek.

Szinte fölsorolni is nehéz azoknak a művészeknek a nevét, akik a közelmúltban vagy napjainkban árnyképek készítésével foglalkoznak. Kétségtelen, egyfajta élharcos szerepet vállalt magára Felix Droese, aki már az 1970-es évektől készítette hatalmas méretű „emlékeztető” alkotásait, melyek gyakran egyfajta politikai állásfoglalást is képviseltek. A Velencei Biennálén 1988-ban nagy feltűnést keltett a *Fegyvertelenség háza* című alkotásával. Szociológiai kritikákat is tartalmaztak Reginald Gregorowius feketé árnyképei, melyeket Droeséhez hasonlóan tépett technikával készített. Ezzel szemben finom aprólékosság jellemzi Ursula Vögtlin-Breitgraf képeit. A Kínában oktató

Jianjun Duan a nomád életmód bemutatására specializálódott. Barbara Ihle gospel-előadókat jelenít meg, Gunthild Zimmermann „Papírszínháza” az árnyképkészítés kezdeteihez nyúl vissza, Alfons Holtgreve autókat, repülőket, állatokat ábrázol, Helmut Hekner Alfred Hitchcock filmjei inspirálják, Roland Kauder és Frank H. Lindner építészeti jellegű témákat dolgoznak föl. A mesék világába kalauzolnak Karin Dickel-Jonasch, Horst Grützmacher és Stefanie Schilling. Helga Borngässer-Geyl témája a női divat. Anne Behrens plakátokból, cukorkaszacskókból készíti műveit. Annemarie Gottfried-Frost babákat, figurákat készít különféle méretekben papírból. A sort hosszasan lehetne sorolni...

AZ ÁRNYKÉPKÉSZÍTŐK SZERVEZETEI

Európa több országában, elsősorban a német nyelvterületen ma már az árnyképkészítő művészeknek komoly egyesületei működnek, melyek segítségével számtalan kiállítást, előadást szerveznek. Legutóbb 2013-ban a németországi Solingenben található Deutsches Klingenmuseum adott helyet a Deutscher Scherenschnittverein által összeválogatott kollekciónak. Az 1986-ban alapított, 500 tagot számláló Der Schwei-

**Hans-Jürgen Glatz:
Einheimisches Wild
und Jägeri (Hazai
vadászat), árnykép /
Hans-Jürgen Glatz:
Einheimisches Wild
und Jägeri (Wild and
Hunting Inland).
Silhouette
papír, ollóval vágott /
paper, cut with scissors
[56x74 cm]**

Az Erstes Deutsches Scherenschnittmuseum (Első Német Árnykép-múzeum) kiállítótere (részlet), Vreden / Exhibition space (detail). Erstes Deutsches Scherenschnittmuseum (First German Silhouette Museum), Vreden

→ **Heinz Pfister: Edles in Streifen (Finom csíkok), árnykép / Heinz Pfister: Edles in Streifen (Fine Stripes). Silhouette papír; késsel vágott / paper; cut with knife**
[32x23 cm]

zerische Verein Freunde des Scherenschnitts (Az Árnykép Barátainak Svájci Egyesülete) nemrégiben szervezte meg nyolcadik kiállítását, mely 2014. szeptember végéig volt látogatható a Château de Prangins épületében. Érdekességgént érdemes megemlíteni, hogy a legidősebb kiállító 89, a legfiatalabb 26 éves volt. A svájciak évente három alkalommal megjelenő *Schnittpunkt* kiadványa az aktuális eseményekről tájékoztatja a művészeket és az árnyképek iránt érdeklődőket.

A VREDENI ÁRNYKÉPMÚZEUM

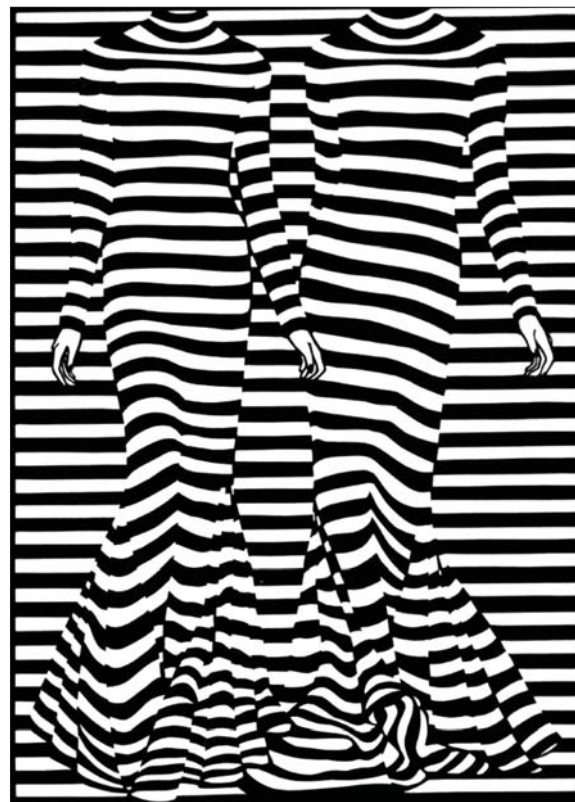
Hermann Gebing műgyűjtő nagyvonalú adományának köszönhetően a németországi Vreden városa önálló árnykép-múzeummal is rendelkezik. A negyven éve alapított gyűjtemény alapját képező, első műalkotásokat Párizsban vásárolta a gyűjtő, kollekcója napjainkra már egy húszezer darabbal rendelkező, komoly anyaggá nőtte ki magát. A helyi városházán berendezett állandó kiállításon hagyományos technikával és modern felfogásban készült művek egyaránt

láthatóak, a világ számtalan országának művészetét képviselve. A holland határ közelében található Vreden városka múzeuma különleges idegenforgalmi nevezetességnek számít, az anyag sokszínűsége mindenkit magával ragad, különösen azokat varázsolja el, akik életükben először itt találkoznak az árnykép-művészettel.

A cikk megírásához forrásként a 6. és a 8. Svájci Árnyképkiállítás (*Schweizerische Scherenschnitt-Ausstellung*) 2006/2007-es és 2013/2014-es katalógusát, valamint a scherenschnitt.org, scherenschnittmuseum.de, scherenschnitt.ch internetes oldalakat használtam.

BORSOS KLÁRA
újságíró

Az illusztrációkat a Schweizerische Scherenschnitt-Ausstellung katalógusaiból válogattuk.

Lengyel István / Stefan Lengyel

A formatervező munkásságáról

■ Budapesten született 1937-ben. 1956 és 1961 között végezte a Magyar Iparművészeti Főiskolát az akkor még új szaknak számító ipari formatervező tanszéken Dózsa Farkas András tanítványaként. Kitüntetéssel diplomázott, diplomamunkája csuklós villamos volt, melyet a BKV üzemében le is gyártottak. Ez a villamos mint 63-as sokáig közlekedett Budapesten, sőt

Stefan Lengyel: Diplomamunka, csuklós villamos prototípusa. Gyártó: Budapesti Közlekedési Vállalat (BKV), Budapest / Stefan Lengyel: Articulated tram prototype. Diploma work. Manufacturer: Budapest Transport Company (BKV), Budapest [1961]

más városokban is. (Debrecenben például egészen a legutóbbi hónapokig.)

1962-től tanársegéd volt a főiskolán Dózsa Farkas András tanszékén.

1964-re fejlesztette ki második csuklós villamosát Bozzay Dezsővel, a hazai formatervezés legendás mesterével. Ezt a 47-es, 49-es, 2-es és talán még más vonalakon ma is forgalomban lévő járművet a Ganz-MÁVAG kivitelezte. De tervezett akkoriban szalagos magnetofont (*Calypso*), műszereket, szerszámokat, ipari berendezéseket is.

1964-ben mint a Magyar Iparművészeti Főiskola tanársegédje hivatalosan Ulmba utazott az ottani – Európa-szerte ismert és elismert – főiskolára, mely a Bauhaus szellemiségének folytatója volt. Itt egyéves tanársegédi ösztöndíjat kapott. Ennek lejárta után meghívták az esseni Iparművészeti Főiskolára (Folkwangschule für Gestaltung) az „industrial design” tanszékre docensnek. Mivel az akkori magyar hatóságok nem hosszabbították meg útlevelét, úgy döntött, hogy Németországban marad.

Az oktatás mellett tovább folytatja széles körű, önálló tervezői tevékenységét. 1969-ben tanszékvezetővé nevezték ki az esseni főiskolán. A tanszéket a modern igényekhez igazodva szervezte át egyre több, a társadalom igényeihez igazodó feladattal: iskolabútor, kórházi laboratóriumot terveznek tanítványai, sőt előtérbe került a tömegközlekedés is. Ő maga és hallgatói is többször nyertek Braun-díjat és egyéb nemzetközileg jelentős díjakat (iF Product Design Award, Design Center Stuttgart, Design Zentrum Nordrhein Westfalen, Red Dot: Best of the Best stb).

1972-ben megalakult az Esseni Egyetem, melynek része lett a Folkwangschule ipari forma és kommunikációs tanszéke is. Az immár egyetemi követelményeknek megfelelő tanszék vezetője Lengyel István, azaz Stefan Lengyel lett.

A fentiekből is kitűnik, hogy számára az oktatómunka, a nevelés mindenkor kiemelkedően fontos volt. Éppen ezért fogadtuk különös örömmel, hogy Stefan

→
Stefan Lengyel:
Csuklós villamos.
Társtervező:
Bozzay Dezső.
Gyártó:
Ganz-MÁVAG,
Budapest /
Stefan Lengyel:
Articulated tram.
Co-designer:
Dezső Bozzay.
Manufacturer:
Ganz-MÁVAG,
Budapest
[1964]

Lengyel 2001-ben a budapesti, akkori nevén még Iparművészeti Egyetem formatervező tanszékének vezetője lett, és maradt 2007-ig. (Az egyetem 2005-ben vette fel a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem – MOME – nevet.) Hallgatóit modern felfogásra, a nemzetközi eredmények megismerésére neveli, valamint arra, hogy „a design nem technikai, vagy művészi, hanem társadalmi jelenség”. Minden igyekezetével azért dolgozott, hogy megújítsa az olykor elavult képzési módszereket, válogatás nélkül segítve a fiatal tehetségeket, szembesítve őket a modern kor kihívásaival, az európai folyamatokkal.

Tanszékvezetői munkájának egyik legjelentősebb tette a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem és több világ cég, elsősorban a Mercedes-Benz közötti kapcsolatteremtés. Ezzel megnyílt a magyar hallgatók számára a tervezés feladatainak nemzetközi világa. Amint egy hallgatói vallomásban olvashatjuk: „A jó tervezéshez az kell, hogy olyan emberek között legyek, akik inspirálnak, és akiknek számít a véleménye. A MOME engem ilyen emberekkel hozott össze.” (Hartai Tamás)

→
Stefan Lengyel:
Calypto magnó.
Gyártó: Budapesti
Rádiótechnikai Gyar
(BRG), Budapest /
Stefan Lengyel:
Calypto tape player.
Manufacturer:
Budapest Radio
Technics Factory
(BRG), Budapest
[1962]

Stefan Lengyel tehát hazahozta és átadta tanítványainak a világban összegyűjtött tapasztalatainak gyümölcseit. Ha ezen kívül semmi egyebet nem tett volna, akkor is köszönettel tartoznánk neki. Ennek a köszönetnek jele a most elnyert életműdíj is, melyhez őszinte örömmel és szeretettel gratulálunk a *Magyar Iparművészet* és az olvasók nevében.

K. É.

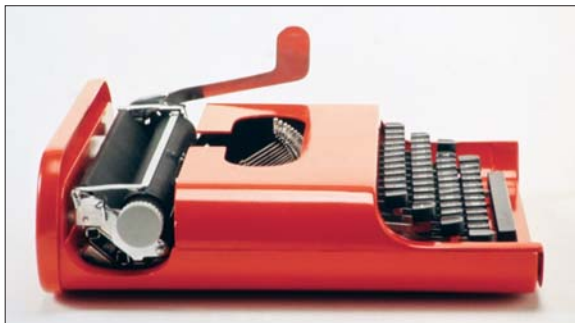
Laudáció az életműdíjhoz

■ Az Emberi Erőforrások Minisztériuma a Magyar Formatervezési Díj alapításának 35. évfordulóján életműdíjat adományoz Stefan Lengyel professzor úrnak. Egyszerűen hangzó kijelentés ez. Mintha bizony valaki csupán annyit mondott volna: szomjas vagyok, iszom hát egy jó nagy pohár vizet – mi sem természetesebb!

Lengyel István – ezt szinte mindenki tudja – az egyik legismertebb magyar designer a világban. A nyolcvanas évek közepén legendává lett idehaza, hosszú időn keresztül ő jelentette talán a legfontosabb kapcsolatot a szabad világ designkultúrái és a vasfüggönyön inneni designvilág között. A rendszerváltás után pedig, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem professzoraként – köszönhetően kiterjedt kapcsolatrendszerének, s egykori essen tanítványainak, akik a világ szinte minden jeles designcégeiben vezető szerepet

Stefan Lengyel: Monpti táskairógép.
Megbízó: Karstadt, Essen / Stefan Lengyel:
Typewriter Monpti. Mandator: Karstadt, Essen
Design Zentrum Nordrhein Westfalen díja,
Essen, 1972 / Award: Design Zentrum
Nordrhein Westfalen, Essen, 1972

játszottak – hathatósan járult hozzá ahhoz, hogy az egyetem, s így a magyar design-felsőoktatás elindulhasson a nemzetközi elismertség megérdemelt útján. Diplomamunkájából született ipari csuklós villamosa pedig öt évtized után még ma is meghatározó komponense Budapest arculatának, jóllehet immár nem a négyes-hatos vonalán.

Mikor elment a hatvanas években, nagy űrt hagyott maga után. Nem akárhová utazott, hiszen a Bauhaus hivatalos örököseként annak hagyományát innovatívan és kreatív módon továbbfejlesztő ulmi Hochschule für Gestaltung munkatársa lett rövidesen, a legendás Hans Gugelot mellett. Nem akart ő disszidálni elmondása szerint, csupán kint tartózkodását meghosszabbítani egy darabig, hiszen az ulmiak marasztalták. Végül aztán, akaratan kívül mégis kint rekedt, s új életet kellett kezdenie. Lengyel Istvánból lépésről lépésre Stefan Lengyellé vált, a német ipari formatervezés egyik kulcsfigurájává. Hiányát egykori zugligeti tanítványai, mint a nagyszerű építész, Reimholz Péter – aki kezdetben formatervezőnek tanult, ezt kevesen tudják ma már –, s jó barátja, édesapám, aki maga is doyenje immár a magyar ipari formatervezésnek, igencsak fájlalták. Az ifjú tanársegéd távozta miatti szomorúság talán sosem múlt el bennünk teljes mértékben. A kollegiális irigykedést még egyáltalán

Stefan Lengyel:
3000 AF diavetítő.
Gyártó: Ed. Liesegang,
Düsseldorf /
Stefan Lengyel: Slide
projector 3000 AF.
Manufacturer:
Ed. Liesegang,
Düsseldorf
iF Produkt Design
Award, Hannover,
1983 / Award:
iF Product Design
Award, Hannover,
1983

Stefan Lengyel:
Hordozható fóliavetítő.
Gyártó: Ed. Liesegang,
Düsseldorf /
Stefan Lengyel:
Portable overhead
projector.
Manufacturer: Ed.
Liesegang, Düsseldorf
[1994]

Stefan Lengyel:
Benzinkút. Megrendelő:
Aral, Bochum /
Stefan Lengyel: Petrol
station. Mandator:
Aral, Bochum

Design Zentrum
Nordrhein Westfalen
Best of the Best díja,
Essen, 1990 / Award:
Design Zentrum
Nordrhein Westfalen
Best of the Best
Award, Essen, 1990

nem, vagy alig ismerő diákoknál senki jobban nem ismerheti fel ugyanis egy oktató egyedülálló zsenijét, különleges pedagógusi értékeit, márpedig a zugligeti jó barátok az első pillanattól kezdve sejtették, hogy nem akárki tanítja őket a formatervezés csínjára-bínjára a Dózsa Farkas András-féle tanszéken.

Lengyel Pista – ahogy gyerekkorom óta ismerem e nevet szüleim esti beszélgetéseiből, s ahogy a szakma szűkebb köreiből nevezik őt ma is – igazi tanáregyéniség. A kezdetektől pontosan tudta oktatóként és tanszékvezetőként is, hogy egy vezető akkor jár jól, ha hozzá hasonlóakkal, vagy ha ez lehetséges egyáltalán, nálánál tehetségesebbekkel veheti körül magát. Diákjait és kollégáit rendre ebben a szellemben válogatta meg, és segítette pályájukon. Az idehaza megszokott kontrasztelekció mindig is idegen volt tőle, az ifjú tehetségeket éppen ezért egész életében mindenképpen segítette, cselekedeteit következtetésképpen soha semmikor nem vezette irigység. Számára mindig teljesen természetes hangzott a mondás: „a tanítvány túltesz mesterén”. Lengyel ugyanis nagyon jól tudja, hogy a design-felsőoktatásnak egyetlen igazi célja van: mindig egyre jobb tervezőket nevelni a jövő számára!

Mikor nem alakultak a dolgok a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen a kívánt formában – előfordul az ilyesmi, még a legjobb helyeken is! –, Pista gyakran mondogatta a maga végtelenül udvarias, úriember módjára: „módszertan nélkül nem fognak menni a dolgok, higgyétek el nekem!” A magam részéről nem kevés ironiával replikáztam gyakran, mondván hogy „nem a módszerrel van a baj, Pista, abból akad elég a raktáron!”. Mindazok az iskolák, melyekre Lengyel példaként hivatkozott – különösen Essenre természetesen –, ugyanis elsősorban nem azért jobbak, mint a magyar designiskolák, mert jobb módszertannal dolgoznak, hanem azért, mert következetesebbek. Ez a következetesség pedig – amely kizár minden, a mai Magyarországra oly jellemző anómiát, vagyis több törvény és szabályrend együttes uralmát – a kultúra éltető erejéből fakad. Abból a kultúrából, amely a design vezérelte innováció kulcsa is, a milánói specialista, Roberto Verganti szerint. Márpedig Lengyel István mindig is rendelkezett ezzel az éltető erővel. Ezért tudott gyors sikert elérni Németországban, dacára

annak, hogy a vasfüggöny mögül érkezett. S ezért volt meghatározó az elmúlt időszak honi design-felsőoktatásában is.

Stefan Lengyel tervezőként és tanárként is maga a megtestesült designkultúra, életműve tehát méltán érdemel elismerést a részünkről! Gratulálunk neki!

SZENTPÉTERI MÁRTON
esztörténész, designkritikus

A laudáció a Magyar Formatervezési Díj alapításának
35. évfordulója alkalmából rendezett díjátadó ünnepségen
hangzott el Budapesten, az Iparművészeti Múzeumban
2014. október 6-án.

A fotókat Stefan Lengyel és a Magyar Formatervezési Tanács
bocsátotta rendelkezésünkre.

Stefan Lengyel:
Polytector III G999,
Microtector III G888
hordozható gázmérő.
Gyártó: GfG-Gesell-
schaft für Gerätebau,
Dortmund / Stefan
Lengyel: Polytector III
G999, Microtector III
G888 portable gas
detector. Manufacturer:
GfG-Gesellschaft für
Gerätebau, Dortmund
Magyar Forma-
tervezési Díj 2014. évi
pályázatának
elismerő oklevele,
Budapest, 2014 /
Diploma of
Hungarian Design
Award 2014,
Budapest, 2014

Fotó: Nico Oetzel

Balogh István grafikusművész 90

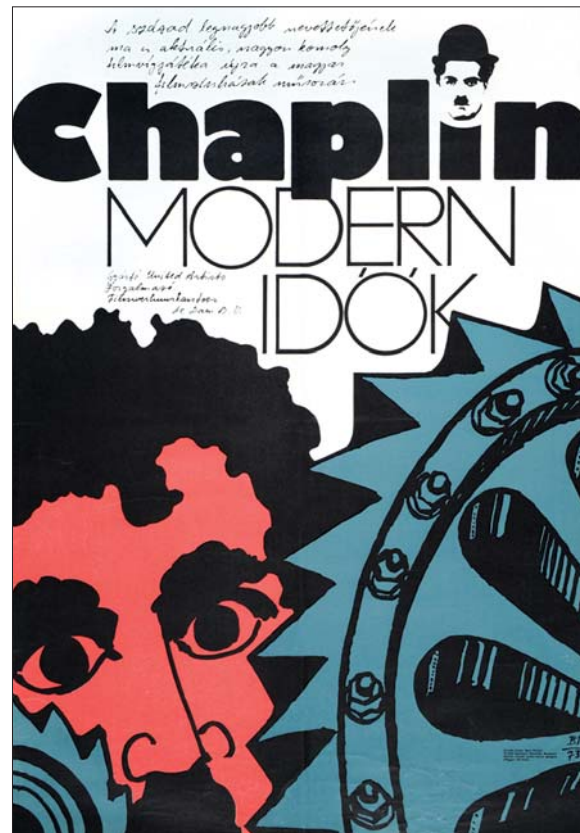
➔ **Balogh István: Chaplin**
– **Modern idők, plakát / István Balogh: Chaplin**
– **Modern Times. Poster**
[1973] *offset,*
Egyetemi Nyomda,
Budapest (Országos
Széchenyi Könyvtár,
Plakát- és Kis-
nyomtatványtár,
Budapest) / offset,
Egyetemi (University)
Printing House,
Budapest
(Department of
Posters and Small
Prints, National
Széchenyi Library,
Budapest)
[82,5x56,5 cm]

■ Balogh István grafikusművész (1924), a magyar plakátművészet legutóbbi aranykorának (1960–1990) nagymestere, novemberben lett 90 éves. Főiskolás kora óta Páternek nevezik (egy akkori azonos nevű politikus-pap után), mára pedig valóban a grafikus-szakma nagy öregje lett.

Erdélyből érkezett Budapestre, ahol tanítóképzős főiskolásként lenyűgözték az 1945-ben az első szabad választáskor az utcákra kikerült monumentális és művészi plakátok, Konecsni Györgynek és társainak alkotásai. Ezek hatása érezhető a később, a hatvanas évektől készített, látványos és megkapó szimbólumokat használó politikai plakátjain. A Magyar Iparművészeti Főiskolára bekerülve mestere, Kádár György mellett Konecsni is hatott rá. 1970 és 1995 között Balogh István maga is a főiskolán tanított, grafikusok nemzedékeinek volt nagy hatású mestere (köztük például Orosz Istvánnak).

Balogh István munkássága a magyar plakátművészet 1960 körül kibontakozó aranykorának szerves része. Az ötvenes évek második felében a művészetek kezdtek megszabadulni a rájuk kényszerített szocialista realizmustól, az utcára kikerülő plakátok egyre színesebbek és ötletesebbek lettek. A kompozíciókon a hatvanas évektől megjelent a fotó és a fotómontázs, a laza kézi rajz és festés, a fröcskölés, a papírkivágás, a kalligrafikus kézírás és a legválogatosabb technikák. A magyar plakátművészet ekkoriban a lengyel plakátiskolához hasonló tehetségű mestereket mutathat fel, de míg ott az expresszív irányvonal bontakozik ki, itthon sokféle stílus él egymás mellett a pop arttól a tipografikus plakátig.

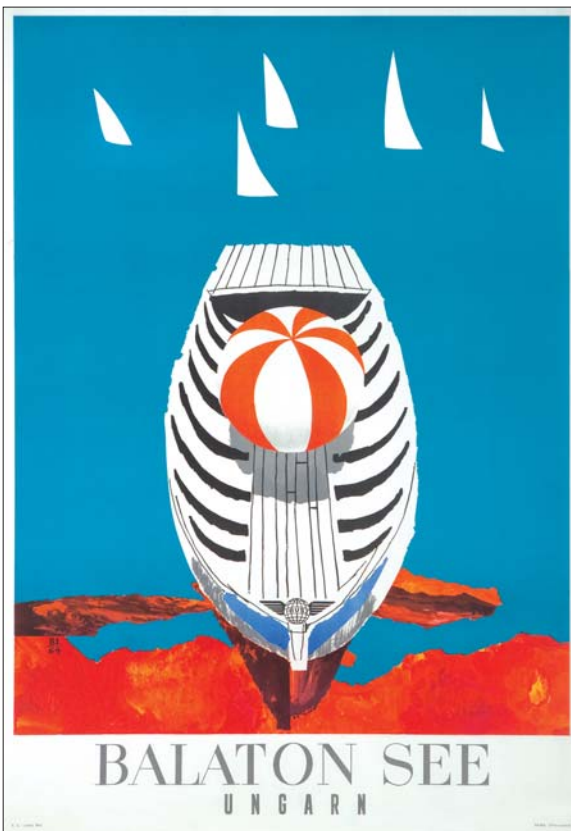
Balogh István pályája elején kezd el a Moképnek dolgozni, és a nyolcvanas évek végéig tervez filmekhez plakátokat. Stílusát a finom grafikai részletek és a látványos, plakátszerű megoldások harmóniája jellemzi (lásd például a *Modern idők* plakátját). Vonalkázós, expresszív rajzstílusa illeszkedik a modern blokkbetűvel írott feliratokhoz, fotómontázsos részletekhez. Kompozíciói gyakran szürrealisak, groteszkek,

Fotó: Ackermann Ádám / OSZK

és megjelenik rajtuk egy sajátos humor. Merített inspirációt a népművészet formakincséből, amely érzékeny rajzstílusában, újraértelmezve jelenik meg művein (pl. *Bartók Béla II. Nemzetközi Kórusfesztivál, IV. Magyar Plakátkiállítás* stb.). A hatvanas években turisztikai feladatokon is dolgozik, több kompozíciója hirdeti Budapestet, és a korszak egyik legszebb magyar plakátját készíti a Balaton propagandájához (egy Henri Matisse-i frissességű, színes papírkivágásos és festett kompozíció).

A hatvanas években egy Konecsni körül létrejött körből alakult meg a grafikusok élcsapataként a Papp-

**Balogh István: Balaton, plakát /
István Balogh: Balaton. Poster**

[1964] ofset, Offset Nyomda, Budapest (a művész tulajdona) / offset, Offset Printing House, Budapest (courtesy of the artist) [82,5x56,5 cm]

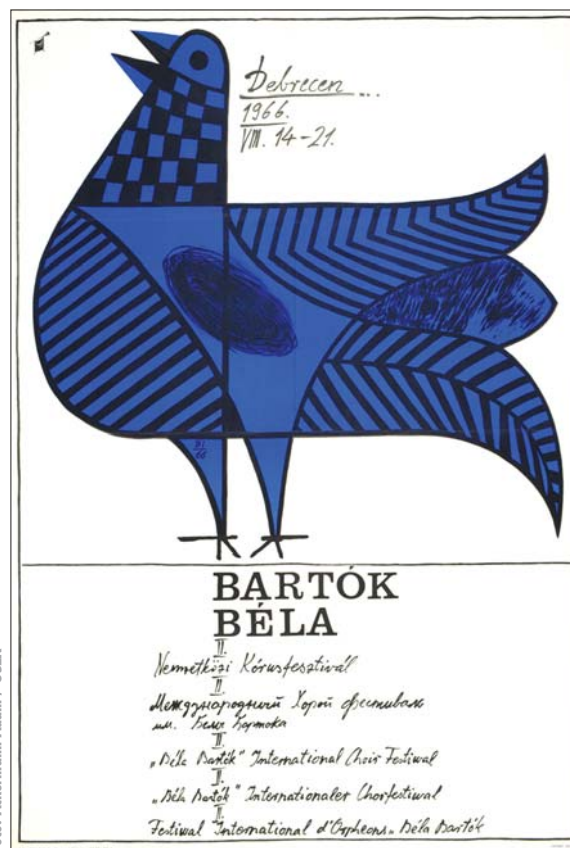
csoport, amelynek Balogh István a kezdetektől tagja. Papp Gábor volt a vezéralak, a tipografikus plakátstílus nemzetközi hírű mestere, aki Balogh István művészetére is hatott egy korszakban (pl. *Design 68* kiállításplakát). A tizenkét tagú társaság különböző felfogású művészei kölcsönösen inspirálták egymást, és figyelmet fordítottak a fiatalok felkarolására is (kiállított velük Helényi Tibor, Schmal Károly és Kemény György is). Az akkori Kulturális Kapcsolatok Intézetének Dorottya utcai galériájában tartották éves kiál-

lításaikat, amelyek az alkalmazott grafika különböző területeit gondolták végig az emblémától a csomagolásig.

A nyolcvanas években festett képek dominálnak Balogh István plakátjain, és megmarad a sajátos groteszk felfogás és humor (pl. a *Nevem senki* plakátja).

Balogh István pályája során Munkácsy Mihály-díjat, Erdemes és Kiváló Művész elismerést, valamint munkái többször az Év Plakátja díjat is megkapták. Ma a Magyar Plakát Társaság tagjaként továbbra is aktív – 90 helyett 70-nek tűnik. Életművét 2012-ben egyéni kiállítás mutatta be Sopronban, a Nyugat-magyarországi Egyetem Faipari Mérnöki Kar Alkalmazott Művészeti Intézetében.

KATONA ANIKÓ
művészettörténész

**Balogh István:
Bartók Béla
II. Nemzetközi
Kórusfesztivál, plakát /
István Balogh:
2nd International
Béla Bartók Choir
Festival. Poster**

[1966] ofset, Offset Nyomda, Budapest (Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Képgyűjtemény, Budapest) / offset, Offset Printing House, Budapest (Department of Posters and Small Prints, National Széchényi Library, Budapest) [82,5x56,5 cm]

Magyar művészbabák – Babakészítők képekönyve

Szerkesztette Keglovich Ferencné

■ Tizennyolcadik alkalommal szervezte és rendezte meg Győrben a Zichy-palotában Keglovich Ferencné Zita – eredetileg a Családi Intézet igazgatójaként, az utóbbi években a Győri Művészeti és Fesztiválközpont programvezetőjeként – az 1997-ben indított komplex babaprogramot, amely országos, olykor nemzetközi versenyen alapuló babakiállításból és hozzá kapcsolódó képzésből, konferenciából, időnként vásárból is áll. A verseny nem egyszerűen a java anyag kiválogatásában merül ki. A résztvevők írásos, alapos bírálatot is kapnak benyújtott munkájukról. A program töretlen sikersorozat. Győrt – főleg a város határain kívül – „a babák fővárosának” ismeri el mindenki, aki ezeket a programokat megismerhette, illetve ezek részesévé válhatott.

A Bécsbe vezető úton fekvő város kiválóan alkalmas e szerep betöltésére. Könnyű innen átruccanni a császárvárosba, sőt azon túl is, és nagy segítséget jelent a szervezéshez a korábban Düsseldorfban, jelenleg Angliában székelő világsszervezettel, a Global Doll Societyvel kiépített kapcsolat, e szervezet képviselői korábban több esetben bekapcsolódtak a győri pályázatok értékelésébe, sőt elismeréseket is nyújtottak. Eleve a német nyelvterületen tett turistaútjai döbben-tették rá Keglovichné Zitát a hazai babakultúra szinte teljes hiányára, ami szervezőmunkájának beindítására készítette.

Hatalmas a hiány, amit ezek a programok betölteni töreksenek, hiszen ezer funkciója van – illetve lenne – a művészi babának, a gyermekjátéktól a népviseletes, a történelmi személyiségeket megjelenítő, a portrébabáig, ezer ponton tenné, tehetné emberszabásúbbá az életünket. Az eredmények lassan válnak csak közismertté, és nem igazán sikerült a művészi babát a hazai tárgyi kultúra részévé tenni. Bár egyre több ki-rakatban láthatjuk a reklám erősítőjeként, de elegáns szalonokban, szállodai hallokban, vagy más előterek-

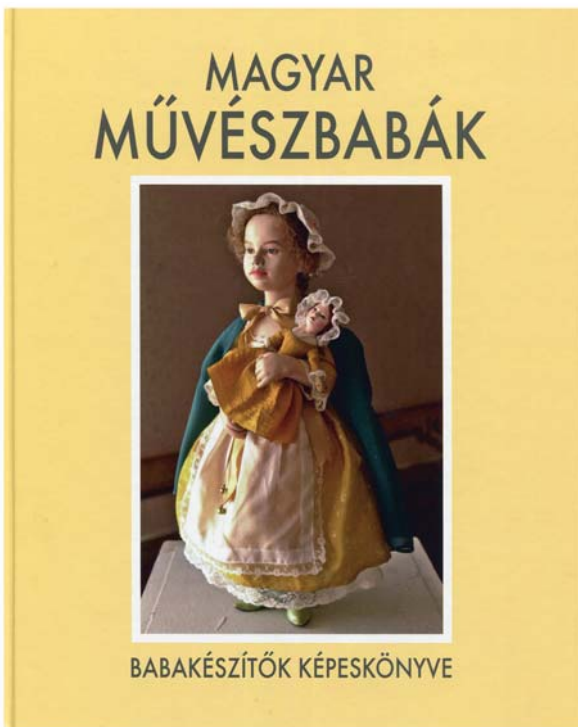
ben – amelyek hangulatát nagyszerűen meghatározhatnák – nem találkozunk velük.

Tizennyolc év kellett hozzá, hogy végre könyv alakban útra kelhessenek a győri babák, és hírt vigyenek a Győrben folyó úttörő, rendszeres, eredményes munkáról – „babakészítők képekönyve” formájában. Valóban, a könyv legalább annyira szól az alkotókról, mint műveikről. A szerkesztés elve is ezen alapul: betűrendben kerülnek sorra az alkotók arcképpel, rövid, tömör pályaképpel és általában két-négy legsikerültebb művük színes képével egy oldalon. Néhány, a legnagyobb életművel rendelkező babakészítő rendelkezésére állt ennél több oldal – és arányosan több fotó közlésének lehetősége.

Ötvenkét alkotót, illetve alkotói kört mutat be a könyv. Közöttük találunk diplomás képző- és iparművészeket, pedagógusokat, népi iparművészeket – sőt népművészet mesterét, kézműveseket és hobbiból alkotókat, naiv művészeket egyaránt, nagy részüknek nem ez a tevékenység nyújtja megélhetését, sőt a legkülönbélebb foglalkozásokat folytatják, illetve nyugdíjasok – több kiváló, nyugdíjaskorban kezdődött karriert ismerhetünk meg! Sajnálatos módon több olyan alkotó vállalt a közelmúltban állást, akik eredetileg megpróbálták megélni kézműves baba- és játékkészítésből, de ez nem volt lehetséges. Sokan közülük Budapesten tanultak a Népi Mesterségek és Művészetek Szakközépiskolájában, ahol Hóbor Lajosné Nagy Etelka tanít hosszú ideje eredményesen – bár sajnos csökkenő mértékben, mert a textiljáték-készítés megszűnt szakma lenni.

Valóban, a legtöbb bemutatott baba anyaga textil, de papírmásé, fa-, porcelán- és kerámiababákkal is találkozunk. Fontos információkat kaphatunk a hazai porcelánbaba-készítés kibontakozásáról, amelynek az Esztergom melletti Tát község vált rövid időn belül a székhelyévé.

S hogy kit, mit ábrázolnak a babák, azt gyakran a kiírt pályázatok is befolyásolták, hiszen rendszeresen voltak a babakészítési versenyeknek ajánlott témái, így történeti személyiségek megjelenítése, közéleti egyéniségek, mesehősök, Mozart-év, japán babák stb. Népviseletes babák újra meg újra szerepeltek. A Kiss Áron Magyar Játék Társaság rendszeresen díjazta a legszebb, játszásra leginkább alkalmas babákat. Emellett határozott önálló témaválasztásaik jellemzik az egyes alkotókat.

Aki a könyvet végiglapozza, azonnal megérzi, hogy egy nemrég kibontakozott alkotói terület képviselőinek munkáival találkozunk, hogy ez valóban egy bemutatkozó, figyelemfelhívó könyv – a szerkesztés elve is ezt hangsúlyozza. Mikor először kézbe vettem, rögtön gondolatban átrendeztem a képeket jellegük szerinti

csoportokba, hiszen az e könyvben érvényesített, alkotók szerinti bemutatás nagyon különböző jellegű, témájú műveket juttat egy oldalra, és a képek mérete is korlátozott. Kívánom is, várom is, hogy minél előbb megvalósuljon a babákról az a művészi album, amely művészfotókon, tematikus elrendezésben még hatásosabban mutatja be a babák sokféleségét. Ehhez valószínűleg egy nagy fővárosi babakiállításon keresztül vezetne az út – reméljük, ez is rövidesen megvalósul.

Az alkotók bemutatásán kívül néhány írás is gazdagítja a babakönyvet. E könyvismertetés íróját érte a megtiszteltetés, hogy előszót írhatott, méltatva a babakiállításokat és a sokoldalú kapcsolatrendszert, amely körülöttük kialakult. Keglovich Ferencné utószóban írja meg a kiállítások történetét és ezek hatását, Kalmár Ágnes rövid magyar babatörténetet ad közre, Tészabó Júlia *A játék baba történetéből* címmel ír rövid babatörténetet, Moskovszky Éva *Ruha teszi a babát* címmel ugyancsak a babatörténet fontos korszakait vázolja fel, és a babaöltöztetéshez ad hasznos tanácsokat. A szövegek egy része angol, illetve német nyelvű fordításban is olvasható.

„Nem tárgy, nem élőlény” – mondja Remsey Ágnes –, és valóban, óriási szükség van a babákra, ezekre az élőlény-közeli alkotásokra ahhoz, hogy emberszabásúbbá váljon az életünk, s hogy ellensúlyozza az élet teljes elgépiesedését. Bár nekem egyszer egy kiállításrendező azt jelentette ki, hogy „ma a hölgyek nem hajlandók gyereket szülni, hát inkább babát készítenek” – mégis inkább abban hiszek, hogy a babák készítése, léte környezetünkben az emberre irányított figyelem kifejezője. Hogy a baba gyermeket, felnőttet egyaránt szocializál, hogy társ, hogy példakép – hogy pótolni tudja azt a személyt, aki éppen hiányzik környezetünkől. S hogy ez művészi szinten legyen megalkotva – az erre irányuló erőfeszítést fejezi ki, szolgálja ez a könyv. Kívánom, hogy hasson, és legyen folytatása.

GYÖRGYI ERZSÉBET
néprajzkutató

(Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Győr, 2013, 76 p.)

Hírek

■ **A magyar iparművészet története** – A századfordulótól az ezredfordulóig címmel megjelent Vadas József művészettörténész monográfiája a Corvina Kiadó gondozásában. A több mint 200 képpel illusztrált átfogó munka a modern magyar iparművészet és design történetének legutóbbi, évszázados korszakát mutatja be.

■ **Karácsony a kastélyban** – A Nagytétényi Kastélymúzeum (Budapest XXII., Kastélypark u. 9–11.) idén is gazdag adventi programokkal várja a látogatókat. A 2014. november 29. és 2015. január 4. között látható karácsonyfa-kiállítás mellett szombatonként a családi napokon kézműves-foglalkozásokon ajándék-, betlehem- és karácsonyfadísz-készítéssel ügyeskedhetnek a gyerekek. December 13-án szaloncukor-

nap lesz, a karácsony előtti vasárnapokon három tematikus bútornyitogatót rendeznek, és az évek óta nagy sikerű adventi vásárra is várják az érdeklődőket. (A képen Bán Mariann 2007-es munkája látható.)

■ **„Szép jelen, szép csillag...”** – Karácsonyi ünnepkör a Balaton környékén címmel rendeznek kiállítást a Balatoni Múzeumban. (Keszthely, Múzeum u. 2.) A tárlat 2014. november 30. és 2015. február 7. között látható.

■ **XXII. Miskolci Téli Tárlat** – 2014. december 6. és 2015. január 10. között tekinthető meg a 77 művész közel 130 alkotását – festményt, grafikát, kőedényt, elektrografikát, fotót, szobrot, kislasztikát – bemutató kiállítás a Miskolci Galéria kiállítóhelyén, a Rákóczi-házban. (Miskolc, Rákóczi u. 2.)

■ **Orbis Pictus** – Tükrök a világnak. A Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti, Iparművészeti és Tervezőművészeti, Film- és Fotóművészeti, valamint Népművészeti Tagozatának 43 tagja több mint 70 munkával szerepel Kassán, a Kelet-Szlovákiai Múzeum főépületében 2014. október 28. és 2015. január 25. között látható tárlaton. Az iparművészeket Bohus Zoltán üvegtervező, Fekete György belsőépítész, Hager Ritta textiltervező, Katona Szabó Erzsébet textiltervező és Schrammel Imre keramikus képviseli alkotásaival a kiállításon.

■ **Karácsonyi fényvillamos** című fotójával Simó Szabolcs, az ELTE Természettudományi Karának hallgatója elnyerte az év legjobb fiatal városi fotósa címet. Fotóját a CBRE – a világ legnagyobb ingatlan-tanácsadó ügynöksége – pályázatán 11 500

Fotó: Simó Szabolcs

pályamű közül választották ki, amelyek 79 országból érkeztek. A fiatal alkotó 2007 óta autodidakta módon műveli a fényképezést, és 25 évesen ez volt a 25. pályázati díja.

■ **Karácsonyi Tárlat XIII.** – Aknay János és Sz. Varga Ágnes festőművészek, valamint Kalmár János szobrász munkáiból látható kiállítás 2014. november 26. és december 19. között a Vízivárosi Galériában. (Budapest II., Kapás u. 55.)

■ **Edöcs Márta** üvegtervező munkáiból nyílik kiállítás *SEJTelem* címmel 2014. november 21-én a Palmetta Design és Textilművészeti Galériában. (Budapest XI., Bartók Béla út 30.) A tárlat 2015. január 10-ig látható.

Fotó: Palmetta Galéria

■ **A képírás története** – a fotográfia fejlődésének pillanatai címmel nyílt kiállítás 2014. október 22-én a „Matrica” Múzeum és Régészeti Parkban. (Százhalombatta, Gesztenyés út 1–3.) A bútorokkal, szükséges eszközök sokaságával berendezett fotóműterem és sötétkamra mellett ferrotípiát, üvegnegatívot és régés-régi fotókat is bemutatnak a 2015. március 1-jéig látogatható tárlaton.

■ **Grafikák és plasztikák** – Sulyok Gabriella grafikus és Mihály Gábor szobrász közös kiállítása 2014. december 5. és 2015. január 5. között látogatható a Józsefvárosi Galériában. (Budapest VIII., József krt. 70.)

■ **Kubinyi Anna** adventi kiállítása, melyen a textilművész újabb munkáit mutatja be, többek között a 2013-ban, a Szent István-év alkalmából készült *Palást – Idézet* című

Fotó: a művészről

kárpitot (*kép*), 2014. december 6-tól 2015. január 10-ig látható a Várnegyed Galériában. (Budapest I., Batthyány u. 57.)

■ **TERMÉSZETesen Herend** – A Herendi Porcelánmanufaktúra vendéghiállítás a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban. (Buda-

pest XIV., Városliget, Vajdahunyad vár.) Vadászathoz kapcsolódó dekorokkal és erdei motívumokkal díszített porcelán műemkek láthatók a 2014. október 3. és 2015. január 4. között nyitva tartó tárlaton.

■ **Nincs másik!** Három páratlan műkincs Budapest földjéből – Az Aquincumi Múzeumban (Budapest III., Szentendrei u. 135.) 2014. október 22. és 2015. május 1. között állítják ki az emberalakokkal díszített, kétezer éves kelta edényt, a római kori mesteri bronzmécsest, valamint egy Mátyás király idején élt itáliai fazekasmester remekművét, melyekre budapesti ásatások során leltek a régészek. Művészi grafikák, irodalmi asszociációk, kéziratok segítik továbbgondolni, újraértelmezni a három ősrégi alkotást.

■ **A világon egyedülálló operaházat** építettek magyar építészek terve alapján. A Hong-konggal határos, 16 milliós nagyvárosban, Sencsenben szeptemberben nyitotta meg kapuit a Nansan kulturális és sportközpont, művészeti múzeum. Liu polgármester és Sencsen elöljárói 2007-ben Budapesten jártak, és a Művészetek Palotája építészeti és technológiai színvonala láttán úgy döntöttek, hogy annak tervezőjét, Zóboki Gábort, valamint Demeter Nórát bízzák meg a sokfunkciós épületegyüttes tervezésével. A világszínvonalú technikával felszerelt, impozáns épület 1400 fős nagytermének mozgatható a mennyezete, így változtatható az akusztikája. Ez alkalmassá teszi a zene és a produkció minőségi kiszolgálására, operák, prózai darabok, vagy akár bábelőadások bemutatására is.

■ **A szín testet ölt** – A Nyílt Struktúrák Művészeti Egyesület (OSAS) nemzetközi kiállítása 2014. október 8. és 2015. január 11. között látható a Szépművészeti Múze-

um Vasarely Múzeumában. (Budapest III., Szentlélek tér 6.) A tárlaton magyar, cseh, német, francia és amerikai egyesült államokbeli művészek szerepelnek.

■ **Kálha** – Toronyi Péter háromrészes kerámiakályhája két éve a német BraunPrize nemzetközi verseny döntőjében a 72 országból érkezett 2399 pályamunka közül elnyerte a Special Mention elismerést diák kategóriában. A *Kálhát* letisztult formája és többfunkciós megjelenése miatt díjazták, s Budapesten is bemutatták a Design Terminál kiállításán. A fiatal tervezőt az a cél vezérelte, hogy segítséget nyújtson rossz körülmények között élő embereknek. A jó hőtartó képességű, samottból készült *Kálha* alkalmas ételkészítésre, de meleg ülőkeként és ágymelegítőként is szolgálhat. A tervező elgondolása szerint alacsony költséggel a helyi fazekasok, vagy akár maguk a hajléktalanok is előállíthatják, így megtanulnák a fazekasságot, a korongozást. Szakmát kapnának és egy életmentő tárgyat is.

Fotó: toronyi.com

